

ΧΡΟΝΙΚΟ

ΕΚΔΟΣΗ Δ' • ΤΕΥΧΟΣ 96 • ISSN 1986-048X • ΔΩΡΕΑΝ ΜΕ ΤΟΝ ΠΟΛΙΤΗ • ΚΥΡΙΑΚΗ 29 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2019

Το Χρονικό του Ενιαίου Κόμματος

ΜΕΓΑΛΗ ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ

Ένα μνημειώδες έργο
αναφοράς 9000 χρόνων
για την Κύπρο, απαραίτητο
σε κάθε βιβλιοθήκη

Πλήρως ανανεωμένη
με χιλιάδες νέες φωτογραφίες
από τις κατεχόμενες πόλεις,
χωριά και ιστορικά μνημεία

20 Τόμοι
100 Επιστήμονες
100.000 Λήμματα

Για πληροφορίες: mke@politis-news.com | τηλ.: 22861888

ΤΩΡΑ Η ΕΥΚΑΙΡΙΑ ΣΑΣ!

ΑΠΟ ~~700~~ ΕΥΡΩ

ΤΩΡΑ ΜΟΝΟ **300** ΕΥΡΩ
ΚΑΙ ΓΙΑ ΤΟΥΣ 20 ΤΟΜΟΥΣ

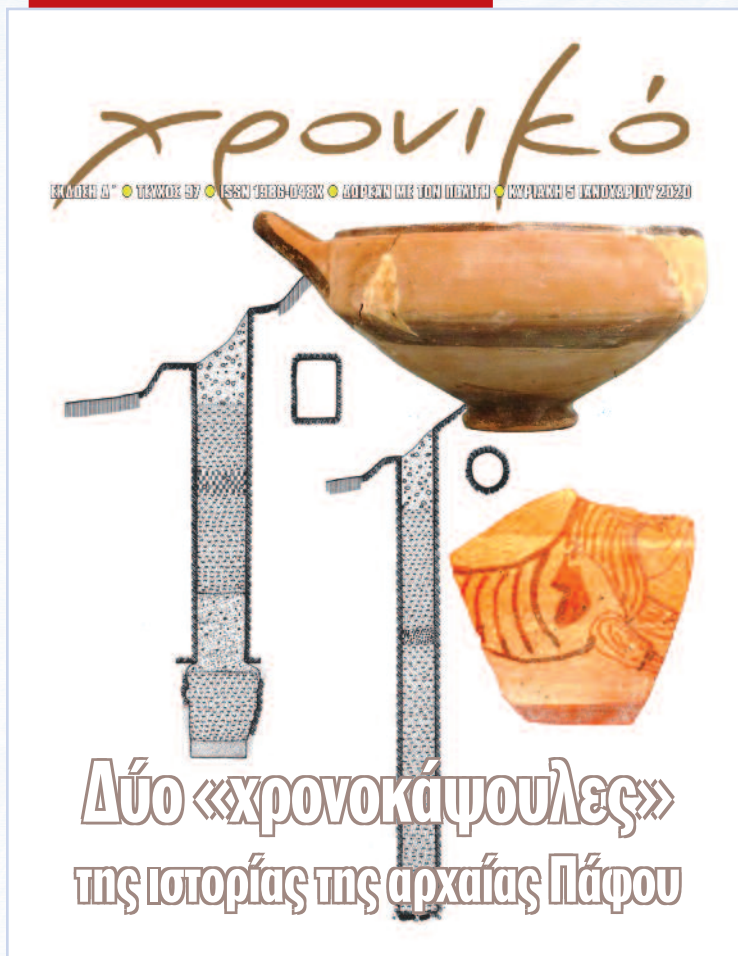
ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΚΑΙ ΣΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ

Από το Α-Ω

Όλα όσα πρέπει να ξέρεις
για την Κύπρο:

Ιστορία • Γεωγραφία
Πολιτική • Πολιτισμός
Προσωπικότητες
Πανίδα • Χλωρίδα

Διαβάστε στο επόμενο τεύχος

Το έτος 1969 υπήρξε σταθμός στην κομματική και πολιτική ζωή της Κύπρου. Μέσα σε μία μέρα δημιουργήθηκαν τέσσερα νέα πολιτικά κόμματα, έχοντας πρώτα εξασφαλίσει την έγκριση του Προέδρου της Κυπριακής Δημοκρατίας Αρχιεπισκόπου Μακαρίου. Ειρωνικά, εφημερίδα της αντιμακαριακής αντιπολίτευσης της εποχής, παραφράζοντας τη ρήση της δημιουργίας του κόσμου, έγραψε: «Και είπεν ο Μακάριος γενηθήτω κόμματα και ιδρύθηκαν κόμματα». Στο σημερινό «Χρονικό» ο ιστορικός Παναγιώτης Στεφάνου καταγράφει την πορεία του Ενιαίου Κόμματος από την ίδρυσή του το 1969 μέχρι και τη διάλυσή του το 1974. Η κομματική πολυφωνία δεν ειδώθηκε ευνοϊκά από το σύνολο της κυπριακής κοινωνίας. Ωστόσο, το πλήρωμα του χρόνου έφτασε και ήταν καιρός κατά τα λεγόμενα του προέδρου του Ενιαίου Κόμματος Γλαύκου Κληρίδη να τερματιστούν η υπάρχουσα «πολιτική καθυστέρηση» και η «μεσαιωνική νοοτροπία», οι οποίες αντικατοπτρίζονταν στην απουσία κομμάτων που να εξέφραζαν ιδεολογικά το σύνολο του λαού.

Βαλάντω Κωνσταντίνου

Ταυτότητα

Ιδιοκτησία:

Εκδόσεις ΑΡΚΤΙΝΟΣ ΛΤΔ

Εκδότης:

Γιάννης Παπαδόπουλος

Διευθυντής:

Διονύσης Διονυσίου

Έρευνα / επιμέλεια:

Βαλάντω Κωνσταντίνου

Υπεύθυνη Διαφήμισης:

Βάσω Κομνηνού

Διαφήμιση:

Γιούλα Μεττή, Μιχάλης Γεωργίου, Λάκης Σοφοκλέους

Σελίδωση /

Διαχωρισμός χρωμάτων:

S.O. Entypo Services

Εκτύπωση:

PRINTCO Manufacturing & Trading LTD

Περιεχόμενα

05. Η ίδρυση του Ενιαίου Κόμματος

09. Προγραμματικές θέσεις του Ενιαίου Κόμματος

13. Κομματικά στελέχη

17. Βουλευτικές εκλογές του 1970

21. Η πορεία προς τη διάλυση του Ενιαίου Κόμματος

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ:

Η ίδρυση του «Ενιαίου Κόμματος Εθνικόφρονος Παρατάξεως» εξαγγέλλεται τον Φεβρουάριο του 1969 με Πρόεδρο τον Γλαύκο Κληρίδη και πρωτοκλασάτα στελέχη τον Πολύκαρπο Γιωρκάτζη και τον Τάσσο Παπαδόπουλο. Πηγή: Αρχείο Αβδελόπουλου/Πολίτη.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

Ο Παναγιώτης Στεφάνου γεννήθηκε στη Λεμεσό το 1991. Το 2008 αποφοίτησε από το Λύκειο Αγίου Σπυρίδωνα. Αφού εκπλήρωσε τις στρατιωτικές του υποχρεώσεις, σπούδασε στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Κύπρου και το 2014 και συνέχισε με μεταπτυχιακές σπουδές στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Νεότερης και Σύγχρονης Ιστορίας του Πανεπιστημίου Κύπρου. Εργάστηκε ως μεταπτυχιακός συνεργάτης στο Πανεπιστήμιο Κύπρου και σε διάφορα ερευνητικά προγράμματα. Τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα εστιάζονται στη Σύγχρονη Κυπριακή Ιστορία και ειδικότερα σε εκκλησιαστικά και εθνικά ζητήματα.

Ο Γλαύκος Κληρίδης γεννήθηκε στη Λευκωσία στις 20 Απριλίου του 1919. Το 1993 και το 1998 εξελέγη Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας. Πηγή: Αρχείο Αβδελλόπουλου/Πολίτη.

Ο Πολύκαρπος Γιωρκάτζης γεννήθηκε στο Παλαιχώρι στις 21 Νοεμβρίου του 1930. Το 1960 διορίζεται από τον Πρόεδρο Μακάριο αρχικά υπουργός Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων και κατόπιν υπουργός Εσωτερικών, αξίωμα από το οποίο πρωταγωνιστεί στη συγκρότηση της νεοσύστατης Κυπριακής Δημοκρατίας. Πηγή: Αρχείο Αβδελλόπουλου/Πολίτη.

Ιστορικό πλαίσιο

Το 1960, όταν εγκαθιδρύθηκε η Κυπριακή Δημοκρατία, υπήρχε μόνο ένα οργανωμένο πολιτικό κόμμα, το ΑΚΕΛ, καθώς μετά την εξέγερση των Οκτωβριανών (1931), απαγορεύτηκε από τους Βρετανούς η διεξαγωγή εκλογών. Οι δήμαρχοι και οι κοινοτάρχες διορίζονταν από τον κυβερνήτη. Εκτός αυτού, εμπόδιο στην ανάπτυξη της πολιτικής ζωής του τόπου υπήρξε και ο ρόλος της Εκκλησίας και του Εθναρχικού Συμβουλίου, που εστίαζε την πολιτική της στο εθνικό θέμα και υποβίβαζε τα υπόλοιπα προβλήματα και ζητήματα των πολιτών και του κράτους.¹

Στην αντίπερα όχθη από το ΑΚΕΛ βρίσκονταν οι αγωνιστές της ΕΟΚΑ, που προέρχονταν κυρίως από τον χώρο της Δεξιάς και είχαν αρχίσει να διαχωρίζονται σε δύο ομάδες, στους «μακαριακούς» και στους «γριβικούς». Οι φιλομακαριακοί αγωνιστές της ΕΟΚΑ δημιούργησαν τότε το Πατριωτικό Μέτωπο, το οποίο κατέλαβε τις τριάντα από τις τριανταπέντε έδρες της Βουλής, στις βουλευτικές εκλογές του 1960.²

Στο μεταξύ, την περίοδο 1960-1969 δεν υπήρξε καμία ουσιαστική αλλαγή στο κομματικό τοπίο της Κύπρου, ενώ δεν έγιναν ούτε βουλευτικές εκλογές. Παρά την απουσία πολιτικών κομμάτων στην Κύπρο έντονη δράση είχαν να επιδείξουν τα επαγγελματικά συνδικάτα και οι επαγγελματικές οργανώσεις, που ανήκαν είτε στη Δεξιά είτε στην Αριστερά.³ Η κατάσταση αυτή άλλαξε το 1969, έτος

σταθμός στην πολιτική ζωή της Κύπρου, αφού ιδρύθηκαν τα πρώτα πολιτικά κόμματα με ιδεολογικό περιεχόμενο και θέσεις. Σε αυτό το πλαίσιο λοιπόν, ιδρύθηκε και το Ενιαίο Κόμμα.

Το Ενιαίο Κόμμα Εθνικόφρονος Παρατάξεως ιδρύθηκε σε μια κρίσιμη για την Κύπρο περίοδο. Πέντε χρόνια πριν είχε προηγηθεί η τούρκικη ανταρσία του 1963-64. Το 1967 στην Αθήνα οι συνταγματάρχες με πραξικόπημα κατέλυσαν τη δημοκρατία και κατέλαβαν την εξουσία στην Ελλάδα, ενώ προϊόντος του χρόνου η χούντα διέιδυσε και στην Κύπρο. Παράλληλα, ο τουρκικός επεκτατισμός δεν σταμάτησε να έχει σταθερό στόχο τη διχοτόμηση του νησιού, αναμένοντας την ευκαιρία για να το πετύχει. Σε όλα αυτά προστίθεται και το διεθνές περιβάλλον, που κάθε άλλο παρά ευνοϊκό ήταν για την Κύπρο. Οι ανταγωνισμοί μεταξύ Δύσης και Αμερικανών από τη μία και Ανατολικού Μπλοκ και Σοβιετικών από την άλλη, σε μια ιδιαίτερα σημαντική και ασταθή περιοχή, όπως αυτή της Ανατολικής Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής, δημιούργησαν μια έκρυθμη κατάσταση στο νησί. Τα δεδομένα για τους Αμερικανούς ήταν ξεκάθαρα. Η Κύπρος δημιουργούσε αντιπαράθεση ανάμεσα σε δύο χώρες του ΝΑΤΟ, της Ελλάδας και της Τουρκίας, σε μια περιοχή καίρια για τα αμερικανικά συμφέροντα. Έχοντας υπόψη αυτούς τους κινδύνους, στόχος των Αμερικανών ήταν μια διευθέτηση του Κυπριακού που θα εξυπηρετούσε πρώτιστα τα συμφέροντα του ΝΑΤΟ και όχι του άμεσα ενδιαφερόμενου κυπριακού λαού.⁴

¹Γλαύκος Κληρίδης, *Η Κατάθεσή μου*, Αθήνα 1989, σ. 329.

²Σούλα Ζαβού, *Τα πολιτικά κόμματα της Κύπρου στον 20ό αιώνα*, Εκδ. Επιφανίου, Λευκωσία 2002², σ.σ. 196-197. Στις πρώτες βουλευτικές εκλογές που διεξήχθησαν επί Δημοκρατίας, το Πατριωτικό Μέτωπο κατέλαβε τριάντα έδρες, το ΑΚΕΛ πέντε, ενώ οι υπόλοιπες

δεκαπέντε έδρες ανήκαν στους Τουρκοκύπριους. Πρόεδρος της Βουλής ανεδείχθη ο Γλαύκος Κληρίδης.

³Γλαύκος Κληρίδης, *ό.π.*, σ. 329.

⁴Νίκος Χριστοδουλίδης, *Σχέδια Λύσης του Κυπριακού (1948-1947)*, Εκδ. Καστανιώτης, Αθήνα 2009, σ.σ. 196-197, 238-239.

Φωτογραφία της 16ης Αυγούστου του 1960. Αποτυπώνεται η ιστορική στιγμή εγκαθίδρυσης της Κυπριακής Δημοκρατίας. Ο τελευταίος Βρετανός κυβερνήτης σερ Χιου Φουτ στο κέντρο, ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος Γ' στα δεξιά του και ο Τουρκοκύπριος ηγέτης Φαζίλ Κιουτσιούκ στα αριστερά του. Πηγή: Ιστοσελίδα Βουλής των Αντιπροσώπων.

Το 1969 παρατηρήθηκε στην Κύπρο έντονη κομματική δραστηριότητα. Την εποχή εκείνη ο Πρόεδρος Μακάριος ευνοούσε την ίδρυση κομμάτων, διότι οι ξένες δυνάμεις κατήγγελλαν συνεχώς ότι στην Κύπρο υπήρχε μόνο ένα πολιτικό κόμμα, το κομμουνιστικό ΑΚΕΛ. Η συμπίεση όμως του κόμματος της Αριστεράς με τον Μακάριο περιόρισε ουσιαστικά την πολιτική του παρέμβαση. Από το 1960 όταν ιδρύθηκε η Κυπριακή Δημοκρατία μέχρι το 1969, έτος κατά το οποίο ιδρύθηκαν τέσσερα νέα κόμματα, επί της ουσίας δεν υπήρχε κομματική ζωή στον τόπο πηλη του ΑΚΕΛ. Για το θέμα αυτό ο Πρόεδρος Μακάριος ανέφερε τα εξής: «Ο υγιής κοινοβουλευτικός θεσμός συνεπάγεται την ύπαρξη πολιτικών κομμάτων. Είναι λοιπόν δίκαιο διά διάφορους λόγους, πηλην του κομμουνιστικού ΑΚΕΛ, δεν δημιουργήθηκαν μέχρι τούδε άλλα πολιτικά κόμματα. Δεν υπάρχει οργανωμένη συμπολίτευση ούτε αντιπολίτευση. Υπάρχει βεβαίως αντιπολιτευτική ομάδα μικρού όμως πολιτικού εκποτίσματος, ώστε δυσκόλως να θεωρείται πολιτικό κόμμα».⁵

Ενόψει των βουλευτικών εκλογών του 1970 οι πολιτικές ενέργειες για τη δημιουργία κομμάτων εντάθηκαν. Αποτέλεσμα των διεργασιών αυτών υπήρξε η δημιουργία του Ενιαίου Κόμματος Εθνικόφρονος Παρατάξεως, καθώς και άλλων κομμάτων (ΕΔΕΚ, Προοδευτικό Κόμμα, Προοδευτική Παράταξη), ενώ ιδρύθηκε ήδη από το 1968 το ΔΕΚ (Δημοκρατικό Εθνικό κόμμα), του Τάκη Ευδόκα.⁶

Σύμφωνα με το Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας θα έπρεπε να διεξαχθούν βουλευτικές εκλογές και το 1965. Η Βουλή όμως, με ομόφωνη απόφαση του σώματος, ψήφισε την παράταση της θητείας της, για έναν χρόνο. Η παράταση αυτή υπήρξε η πρώτη μιας σειράς παρατάσεων που ψήφισε η Βουλή μέχρι το 1969, με

την αιτιολόγηση ότι τα δεδομένα που δημιουργήθηκαν στο Κυπριακό μετά την τουρκοανταρσία και τις διακοινοτικές ταραχές του 1963-64, δεν επέτρεπαν τη διεξαγωγή εκλογών.⁷

Η ίδρυση του Ενιαίου Κόμματος

Η ίδρυση κόμματος που θα οργάνωνε σε σταθερή βάση τον χώρο που καταλάμβανε το Πατριωτικό Μέτωπο, ήταν θέμα που συζητούσαν οι πολιτικοί παράγοντες για αρκετό καιρό. Αντιλαμβάνονταν ότι η ανυπαρξία οργανωμένης παρατάξεως εκμηδένιζε την ύπαρξη της Κεντροδεξιάς. Δηλαδή όλου εκείνου του πολιτικού χώρου μεταξύ του ΑΚΕΛ και της αντιπολίτευσης.

Πέραν του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου, ένα άλλο άτομο που επιθυμούσε την ίδρυση κομμάτων ήταν ο Πολύκαρπος Γιωρκάτζης, ο μέχρι πρότινος υπουργός Εσωτερικών. Μόλις δύο μήνες από την παραιτήσή του (Νοέμβριο του 1968) είχε ήδη αρχίσει ο πόλεμος εναντίον του με την τακτική του ψιθύρου με σκοπό να εξουδετερωθεί εντελώς σαν ένας υπολογίσιμος παράγοντας.⁸

Από τις αρχές του 1969 ο Γιωρκάτζης ανακοίνωσε την πρόθεσή του να ιδρύσει ή να συνεργασθεί με άλλους για τη σύσταση πολιτικού κόμματος. Συγκεκριμένα ανέφερε: «Πιστεύω εις τη συνένωση των υγιών εθνικών δυνάμεων εις οργανωμένο σύνολο με συγκεκριμένες αρχές, δημοκρατική λειτουργία και σύνθεση καθώς και συλλογική ηγεσία».⁹

Υπέρμαχος της δημιουργίας πολιτικών κομμάτων, που θα ευνοούσαν την πολυφωνία εντός του Κοινοβουλίου, ενώ ταυτόχρονα θα περιόριζαν τον πολιτικό ρόλο της Εκκλησίας, ήταν ο Γλαύκος Κληρίδης. Αποψη του Κληρίδη ήταν ότι ναι μεν η Εκκλησία είχε

⁵ Παναγιώτης Παπαδημήτρης (επιμέλεια), *Ιστορική Εγκυκλοπαίδεια της Κύπρου 1878-1978*, Περίοδος 1960-1974, Εκδ. Επιφανίου Λευκωσία, 1979-1980, σ. 306.

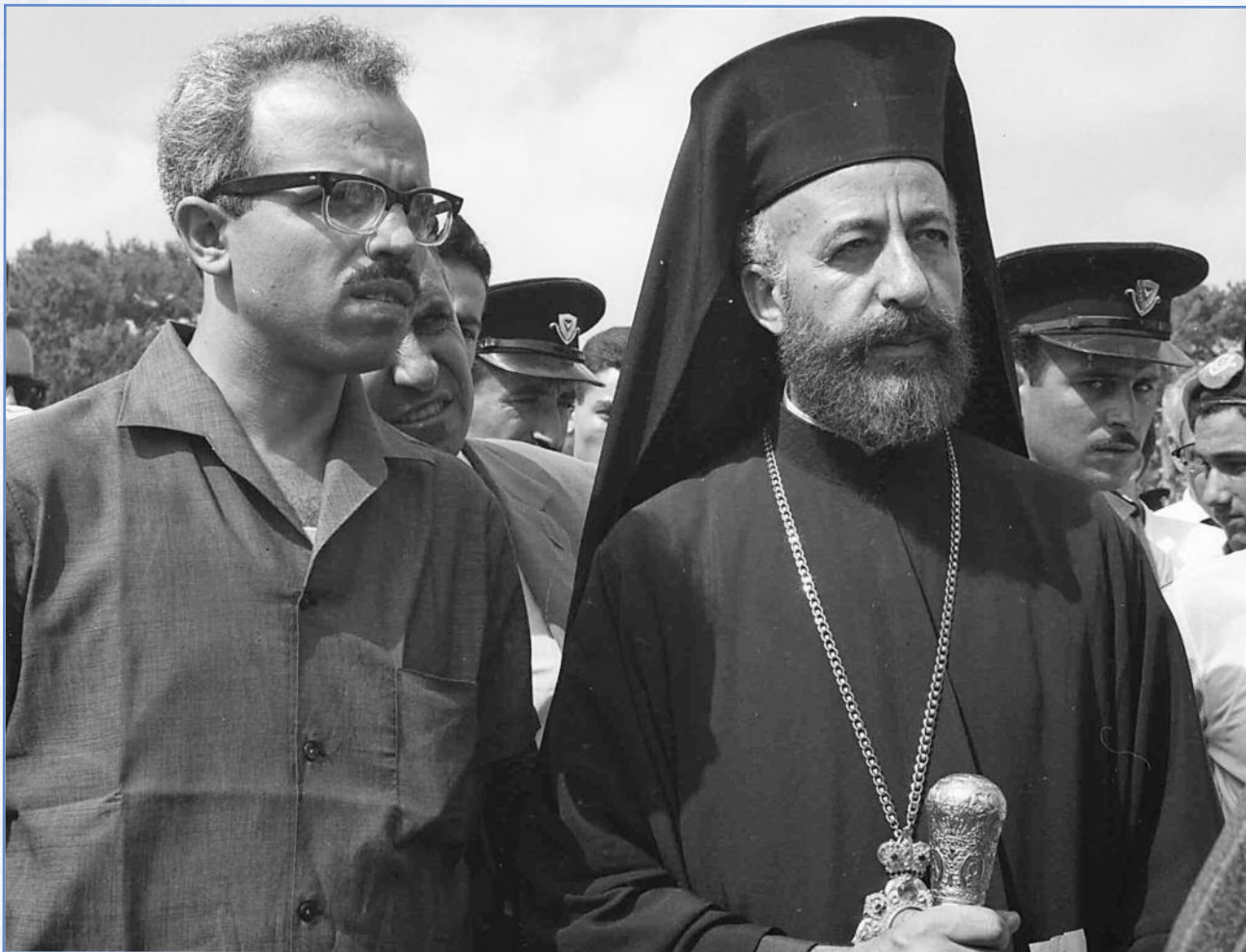
⁶ Στην ίδρυση της ΕΔΕΚ προχώρησε ο Βάσος Λυσσαρίδης, την ίδρυση του Προοδευτικού Κόμματος εξήγγειλε ο Νίκος Σαμψών στις 7 Φεβρουαρίου του 1969, ενώ της Προοδευτικής Παράταξης

η ΠΕΚ, με επικεφαλής τον δήμαρχο Λευκωσίας Οδυσσέα Ιωαννίδη.

⁷ Αχιλλέας Αιμιλιανίδης, *Πορεία προς την καταστροφή: κοινοβουλευτική ιστορία 1964-1976*, Εκδ. Αιγαίου, Λευκωσία 2007, σ. 12.

⁸ Παναγιώτης Παπαδημήτρης, *ό.π.*, σ. 306.

⁹ Στο ίδιο.

Τον Ιούλιο του 1964 ο Πολύκαρπος Γιωρκάτζης αναλαμβάνει και το Υπουργείο Άμυνας παράλληλα με το Υπουργείο Εσωτερικών. Στιγμιότυπο του 1964 στο οποίο ο Γιωρκάτζης μαζί με τον Πρόεδρο Μακάριο Γ' επιθεωρούν τις περιοχές που βομβαρδίστηκαν. Πηγή: Αρχείο Αβδελθόπουλου/Πολίτη.

δικαίωμα λόγου στα πολιτικά πράγματα, αλλά δεν συμφωνούσε με το να βρίσκεται στην εξουσία και να κυριαρχεί. Ο Κληρίδης που πρωτοστάτησε στην ίδρυση του Ενιαίου Κόμματος, πίστευε ότι τα κόμματα αποτελούν βασικό συστατικό στοιχείο του δημοκρατικού πολιτεύματος. Θεωρούσε επίσης, ότι ήταν αδιανόητο το μόνο κόμμα να είναι το ΑΚΕΛ, πόσω μάλλον όταν η πλειοψηφία του λαού δεν ήταν αριστεροί, με αποτέλεσμα ως κράτος να εμφανιζόμαστε ως «πολιτικά καθυστερημένοι και με μεσαιωνική νοοτροπία».¹¹

Συνεπεία αυτού, υπήρξε ο σχηματισμός ενός μνημονίου με τις βασικές αρχές για το νέο κόμμα που συζητήθηκε στο σπίτι του Γιωρκάτζη. Αν και στην πορεία υπήρξαν διαφωνίες από τον Μακάριο καθώς και από άλλους κύκλους, για τη συμμετοχή του Γιωρκάτζη σαν παράγοντα του κόμματος, εν τέλει αυτοί ήταν αποφασισμένοι να παραβλέψουν το ζήτημα αυτό και να προχωρήσουν, διατηρώντας όμως τις ανησυχίες τους.¹²

Το Ενιαίο Κόμμα Εθνικόφρονος Παρατάξεως ιδρύθηκε τον Φεβρουάριο του 1969. Στην ίδρυσή του πρωτοστάτησαν οι Γλαύκος Κληρίδης, Τάσος Παπαδόπουλος, και Πολύκαρπος Γιωρκάτζης. Ο ρόλος του Γιωρκάτζη κρίθηκε από τον Κληρίδη ως «ανεκτίμητος», καθώς η δημοτικότητα του και οι πλούσιες διασυνδέσεις του, σε όλο το νησί, ήταν καθοριστικές για την επιτυχία στρατολόγησης μελών.¹³

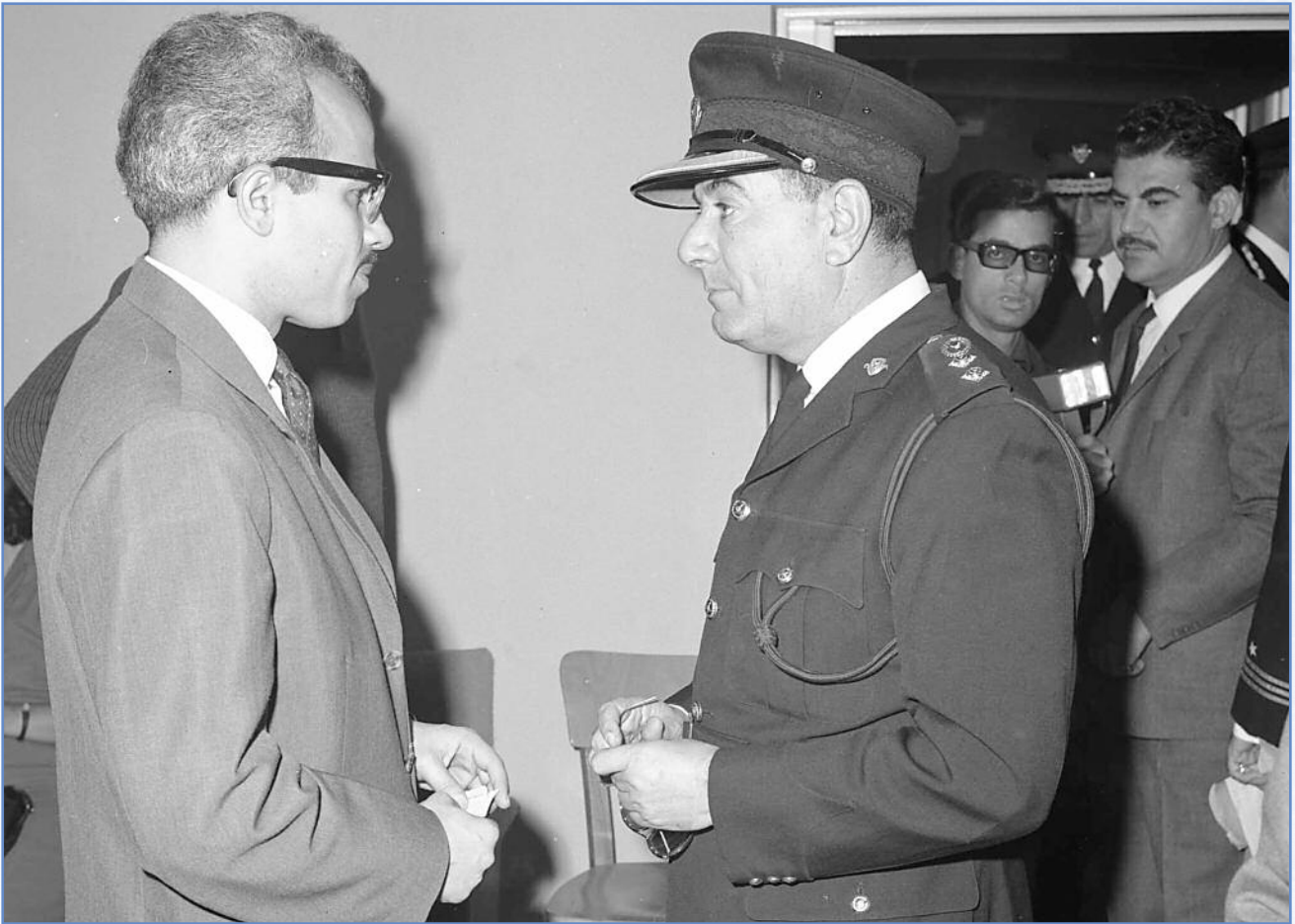
¹¹Γλαύκος Κληρίδης, *ό.π.*, σσ. 329-330.

¹²Παναγιώτης Παπαδημήτρης, *ό.π.*, σσ. 307-308.

¹³Γλαύκος Κληρίδης, *ό.π.*, σ. 330.

Ενόψει των βουλευτικών εκλογών του 1970, οι πολιτικές ενέργειες για τη δημιουργία κομμάτων εντάθηκαν. Αποτέλεσμα των διεργασιών αυτών υπήρξε η δημιουργία του Ενιαίου Κόμματος Εθνικόφρονος Παρατάξεως. Πηγή: Αρχείο Αβδελθόπουλου/Πολίτη.

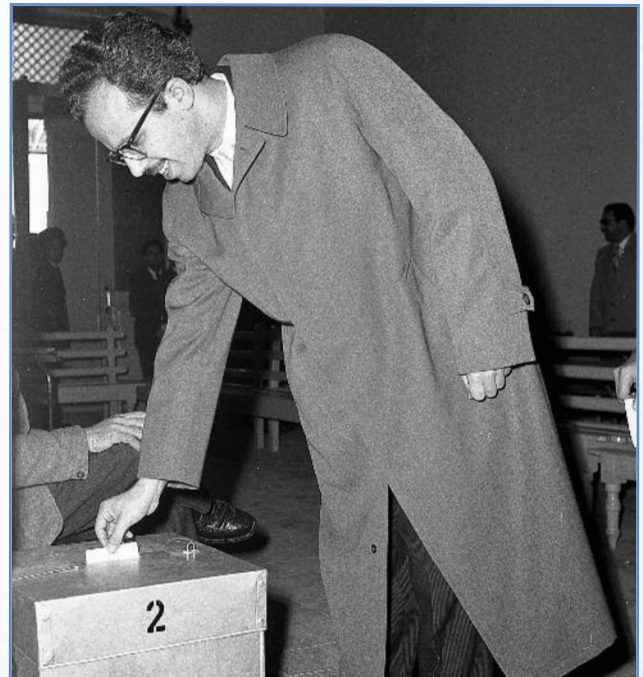

Ο υπουργός Πολύκαρπος Γιωρκάτζης μαζί με τον αστυνομικό διευθυντή Μιχαήλ Παντελίδη. Στιγμιότυπο από το 1964.
Πηγή: Αρχείο Αβδελλόπουλου/Πολίτη.

Το νεοσύστατο κόμμα θα κάλυπτε ολόκληρο τον χώρο της μακαριακής Κεντροδεξιάς.¹⁴ Το καταστατικό και οι διακηρύξεις του κόμματος ετοιμάστηκαν στο σπίτι του Γλαύκου Κληρίδη, από τον Παναγιώτη Δημητρίου, τον μετέπειτα οργανωτικό γραμματέα του Ενιαίου Κόμματος.¹⁵

Ηγέτης του κόμματος αναδείχθηκε ο Γλαύκος Κληρίδης, ο οποίος θεωρείτο φύσει και θέσει αρχηγός του κόμματος.¹⁶ Αν και κόμμα της εθνικόφρονος συμπολιτεύσεως το Ενιαίο διατήρησε από την ίδρυσή του ανεξάρτητες τάσεις.¹⁷ Ο Γιωρκάτζης παραιτήθηκε από τη θέση του υπουργού Εσωτερικών στις 2 Νοεμβρίου του 1968 επειδή είχε κατηγορηθεί δημόσια ότι είχε αναμειχθεί στην απόπειρα δολοφονίας του δικτάτορα Γεώργιου Παπαδόπουλου, αρχηγού της χούντας των Αθηνών.

Μια άλλη σημαντική προσωπικότητα που επεδίωκε να εμπλακεί ενεργά στο υπό δημιουργία Ενιαίο Κόμμα, υπήρξε ο τότε δήμαρχος Λευκωσίας Οδυσσέας Ιωαννίδης. Ο τελευταίος ενώ βρισκόταν κοντά στις διαδικασίες ανακήρυξης του Ενιαίου Κόμματος μέχρι τις τελευταίες μέρες,¹⁸ ξαφνικά διορίστηκε αρχηγός της Προοδευτικής Παρατάξεως, ενός άλλου νεοσύστατου κόμματος, αντί του Ανδρέα Αζίνα.¹⁹

Στιγμιότυπο από τις πρώτες προεδρικές εκλογές του 1959. Στη φωτογραφία απεικονίζεται ο Πολύκαρπος Γιωρκάτζης. Πηγή: Αρχείο Αβδελλόπουλου/Πολίτη.

¹⁴ Γλαύκος Κληρίδης, *ό.π.*, σ. 229.

¹⁵ Σύνέντευξη Παναγιώτη Δημητρίου στον γράφοντα, Λευκωσία, 9 Ιανουαρίου του 2015.

¹⁶ Εφημερίδα Αγών, Λευκωσία, 13 Φεβρουαρίου του 1969.

¹⁷ Σύνέντευξη Παναγιώτη Δημητρίου, *ό.π.*

¹⁸ Στο ίδιο.

¹⁹ Εφημερίδα Αγών, Λευκωσία, 23 Φεβρουαρίου του 1969.

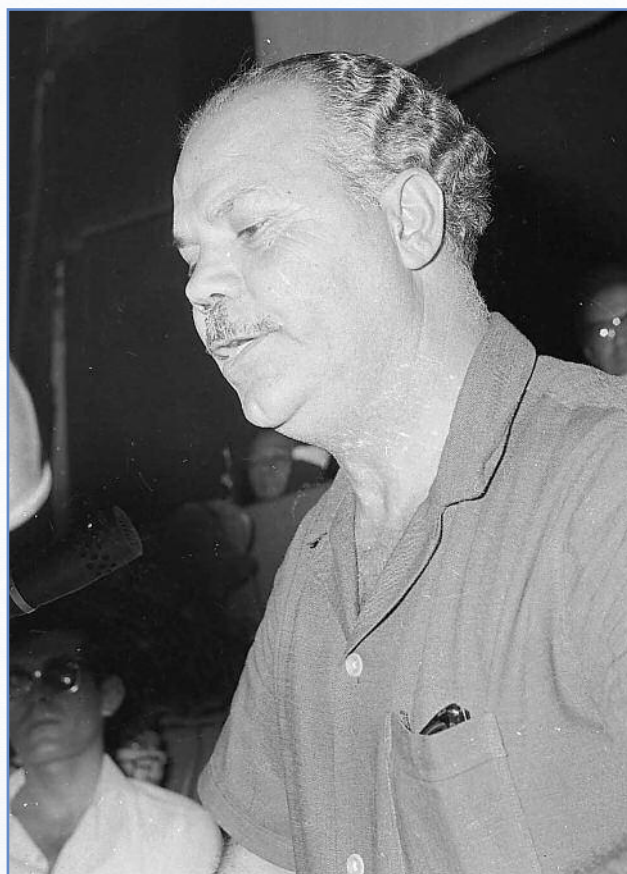
Ο Νίκος Σαμπών ήταν Ελληνοκύπριος δημοσιογράφος, μέλος της ΕΟΚΑ, εκδότης, αρχηγός παραστρατιωτικής οργάνωσης και πολιτικός. Στιγμιότυπο του 1960 στο οποίο απεικονίζεται ο Πολύκαρπος Γιωρκάτζης μαζί με τον Νίκο Σαμπών στην Αθήνα. Πηγή: Αρχείο Αβδελόπουλου/Πολίτη.

Έτσι λοιπόν, μετά από συνεννοήσεις με τον Πρόεδρο Μακάριο, ο Γλαύκος Κληρίδης εξήγγειλε επίσημα την ίδρυση του Ενιαίου Κόμματος στις 5 Φεβρουαρίου του 1969. Στην ανακοίνωση της ίδρυσης του νέου κόμματος στο ξενοδοχείο Λήδρα Πάλλας, ο Κληρίδης είχε δίπλα του στο βήμα μόνο τον Πολύκαρπο Γιωρκάτζη. Ο Τάσσος Παπαδόπουλος ως υπουργός Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, δεν έπρεπε να προβληθεί.²⁰

Βασικός λόγος που οδήγησε τον Γλαύκο Κληρίδη να καλέσει σε συστράτευση όλες τις εθνικόφρονες ομάδες του νησιού, ήταν κατά τον ίδιο το Κυπριακό ζήτημα. Συγκεκριμένα ανέφερε: «Το εθνικό θέμα διέρχεται ληπτή και κρίσιμη φάση. Εάν δεν ενωθούμε περίξ του Προέδρου Μακαρίου για να διεκδικήσουμε εφαρμόσιμη λύση εντός της σημερινής κυπριακής πραγματικότητας άλλοι θα είναι τότε οι ρυθμιστές της τύχης μας. Είναι γι' αυτό που επιβάλλεται η ενοποίηση όλων των εθνικοφρόνων δυνάμεων οι οποίες έχουν άρρηκτους δεσμούς και κοινούς αγώνες».²¹

Μετά από την εξαγγελία του νέου κόμματος, ο Πρόεδρος Μακάριος σε γραπτή του δήλωση, μεταξύ άλλων ανέφερε: «Ως και πρότινος δήλωσα, ευνοώ τη δημιουργία οργανωμένης πολιτικής ζωής. Δια τούτου χαιρετίζω την αναλειφθήσαν πρωτοβουλία διά την οργάνωση πολιτικού κόμματος της εθνικόφρονος παρατάξεως».²²

Λίγες μέρες αργότερα από την ανακήρυξη του Ενιαίου Κόμματος, τα στελέχη του δέχθηκαν έντονη κριτική από την ενωτική και πατριωτική παράταξη. Μέσω της εφημερίδας *Πατρίς*, που λειτουργούσε σαν εκφραστικό τους όργανο, κατηγορούσαν τον Κληρίδη και τον Γιωρκάτζη, ότι τριγύριζαν την Κύπρο και εκφωνούσαν λο-

Στιγμιότυπο από την ιδρυτική ομιλία του Ενιαίου Κόμματος, το 1969. Πηγή: Αρχείο Αβδελόπουλου/Πολίτη.

²⁰Σούλα Ζαβού, *ό.π.*, σ. 231.

²¹Εφημερίδα *Αγών*, Λευκωσία, 26 Φεβρουαρίου του 1969.

²²Παναγιώτης Παπαδημήτρης, *ό.π.*, σ. 308.

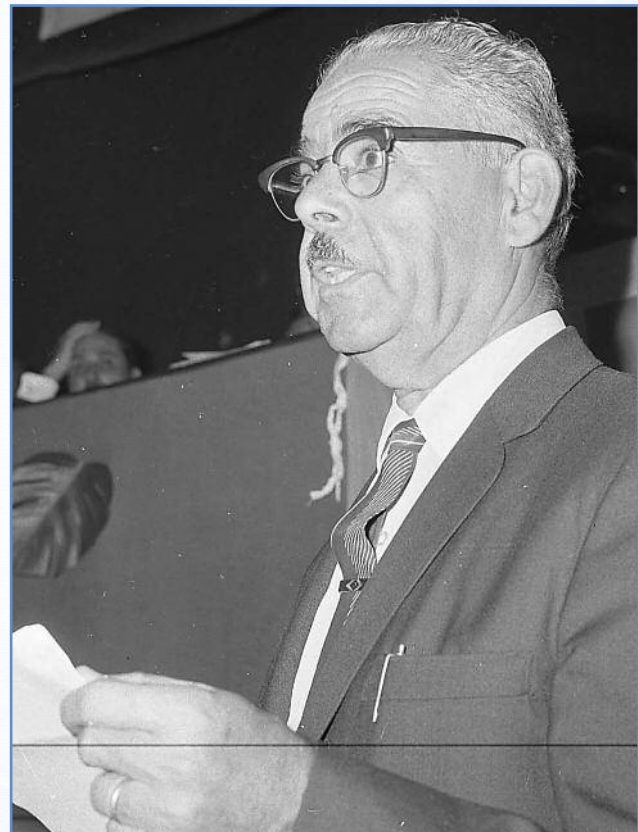
Το πρώτο παγκύπριο συνέδριο του κόμματος έγινε τον Σεπτέμβριο του 1969 στο κινηματοθέατρο Παλλήας, στη Λευκωσία. Στο συνέδριο εξελέγη ομοφώνως πρόεδρος του κόμματος ο Γλαύκος Κληρίδης. Πηγή: Αρχείο Αβδελοπούλου/Πολίτη.

γύδρια και ζητούσαν από τον λαό να ενταχθεί στο κόμμα τους. Η εφημερίδα χαρακτήριζε τους αγωνιστές και τα εθνικόφρονα σωματεία ως θύματα των στελεχών του Ενιαίου Κόμματος. Η *Πατρίς* καλούσε επίσης τον λαό να παραμείνει ενωμένος μακριά από τα κόμματα και προσηλωμένος στα εθνικά του ιδανικά.²³ Ταυτόχρονα, η ίδια ιδεολογική παράταξη κατηγορούσε τα ηγετικά στελέχη του Ενιαίου Κόμματος, ως «*συνηγόρους του διαμελιστικού ανεξαρτησιακού καθεστώτος της Κύπρου*». Παρότρυναν ακόμη τον λαό να καταδικάσει οποιαδήποτε κομματική εκδήλωση και να παραμείνει πιστός στα ελληνικά και χριστιανικά ιδεώδη.²⁴

Στο γενικότερο πλαίσιο των αντιδράσεων από την ίδρυση κομμάτων στην Κύπρο υπήρξε αντίδραση και από τη χουντική κυβέρνηση των Αθηνών. Η ελληνική κυβέρνηση αντέδρασε μέσω μηνυμίου προς τον Πρόεδρο Μακάριο για την ίδρυση κομμάτων γιατί κατά τη γνώμη της το εθνικό θέμα θα γινόταν προϊόν δημοκρατίας από τα νεοσύστατα κόμματα, θα εξασθενούσε έτσι και η θέση του διαπραγματευτή (Κληρίδης), καθότι θα εμφανιζόταν ως αρχηγός μιας μόνο μερίδας του λαού. Επιπρόσθετα, η χουντική κυβέρνηση πίστευε ότι η δημιουργία κομματικής ζωής θα δημιουργούσε «επιφυλακτικότητα» στους Τουρκοκυπρίους διότι η ελληνοκυπριακή πλευρά θα φαινόταν κατακερματισμένη, με αποτέλεσμα να μην δημιουργηθεί πρόδος στις συνομιλίες.²⁵

Προγραμματικές θέσεις του Ενιαίου Κόμματος

Το Ενιαίο Κόμμα φιλοδοξούσε με την ίδρυσή του, να θεμελιώσει έναν υγιή πολιτικό βίο στην Κύπρο. Επιθυμούσε να ωθήσει τον λαό να συμμετάσχει στη χάραξη και εφαρμογή της εθνικής και κοι-

Στιγμιότυπο από την ιδρυτική ομιλία του Ενιαίου Κόμματος, το 1969. Πηγή: Αρχείο Αβδελοπούλου/Πολίτη.

²³ Εφημερίδα *Πατρίς*, Λευκωσία, 23 Φεβρουαρίου του 1969.

²⁴ Εφημερίδα *Πατρίς*, Λευκωσία, 6 Απριλίου του 1969.

²⁵ Γλαύκος Κληρίδης, *ό.π.*, σσ. 332-333.

Στις βουλευτικές εκλογές του 1970 το Ενιαίο Κόμμα αναδείχθηκε πρώτο κόμμα στη Βουλή των Αντιπροσώπων με 15 έδρες, παρά το γεγονός ότι ήταν δεύτερο σε απόλυτο αριθμό ψήφων. Αυτό συνέβη λόγω του πλειοψηφικού εκλογικού συστήματος βάσει του οποίου διενεργήθηκαν οι εκλογές. Στιγμιότυπο από την ιδρυτική ομιλία του Ενιαίου Κόμματος, το 1969. Πηγή: Αρχείο Αβδελόπουλου/Πολίτη.

Ο Πολύκαρπος Γιωρκάτζης την 1η Νοεμβρίου του 1968 υποχρεώνεται να παραιτηθεί, κατ' απαίτηση της χούντας των Αθηνών, από τη θέση του υπουργού λόγω της αντιστασιακής δράσης που ανέπτυξε στην Ελλάδα συνεργαζόμενος με τον Αλέξανδρο Παναγούλη. Πηγή: Αρχείο Αβδελόπουλου/Πολίτη.

Κατά τη διάρκεια ίδρυσης του Ενιαίου Κόμματος ο Γλαύκος Κληρίδης ήταν ο αντιπρόσωπος της ελληνοκυπριακής πλειυράς στις ενδοκυπριακές συνομιλίες. Ήταν επίσης ένας εκ των στενότερων συμβούλων του Προέδρου Μακαρίου στο εθνικό θέμα. Πηγή: Αρχείο Αβδελιόπουλου/Πολίτη.

νωνικής πολιτικής του τόπου. Την ίδια στιγμή ενστερνιζόταν τα εθνικά ιδεώδη και απαλλοτρώονταν από τα κοινωνικά και ταξικά χρώματα.²⁶ Οι προγραμματικές αρχές του κόμματος διέπονταν από σοβαρότητα, ευθύνη, επιστημονική εμβρίθεια και ρεαλισμό. Οι γενικές αρχές και επιδιώξεις του κόμματος, όπως παρουσιάστηκαν στο εκφραστικό του όργανο, την εφημερίδα *Αγών*,²⁷ ήταν οι ακόλουθες:

1. Το κόμμα διέπεται από τις αρχές της ελευθερίας, δημοκρατίας, ισοπολιτείας και κοινωνικής δικαιοσύνης όπως αυτές αναπτύχθηκαν εντός του πλαισίου του ελληνοχριστιανικού πολιτισμού
2. Το κόμμα προασπίζει τους θεσμούς του έθνους και της οικογένειας, τον σεβασμό της ατομικής ελευθερίας και ιδιοκτησίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.
3. Το κόμμα υπερασπίζεται την ισότητα των πολιτών έναντι του νόμου, της επικράτησης της δικαιοσύνης, του νόμου και της τάξεως εντός ελεύθερου και δημοκρατικού πολιτεύματος.
4. Το κόμμα διακηρύττει ότι η Κύπρος ανήκει πολιτιστικά εις τον ελεύθερο κόσμο και παραμένει αμετάθετα προσήλωμένο στη δημοκρατία και στην ελευθερία.

Είχε ως αρχή του την εξυπηρέτηση όλων των τάξεων και όλων των πολιτών της Κυπριακής Δημοκρατίας, ανεξαρτήτως φυλής και θρησκευματος. Διακήρυττε ότι θα εργαζόταν για την επίλυση όλων των προβλημάτων των Μαρωνιτών, Αρμενίων και Λατίνων. Ταυτόχρονα, διακήρυττε την προσπάθεια για ειλικρινή συνεργασία με τους Τούρκους του νησιού.²⁸

Το Ενιαίο Κόμμα περιέβαλλε τον Πρόεδρο Μακάριο με την πλήρη και αμέριστη συμπαράστασή του και απέβληπε προς αυτόν ως τον

άξιο γένη του κυπριακού ελληνισμού. Εξέφραζε παράλληλα, τον σεβασμό του προς τον Πρόεδρο και διαμήνυε συμπαράσταση και υποστήριξη προς το έργο του.²⁹

Όσον αφορά το εθνικό θέμα, το Ενιαίο Κόμμα διακήρυττε την προσήλωσή του προς τον Καταστατικό Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και ιδιαίτερα προς την αρχή της ειρηνικής επιλύσεως των διεθνών προβλημάτων, της μη επεμβάσεως σε εσωτερικές υποθέσεις άλλων χωρών, της εφαρμογής του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης και τέλους του σεβασμού της ανεξαρτησίας και εδαφικής ακεραιότητας των κρατών. Το Ενιαίο Κόμμα θεωρούσε ότι οποιαδήποτε προσπάθεια εκμετάλλευσής του Κυπριακού ζητήματος για κομματικούς σκοπούς ήταν απαράδεκτη.³⁰ Αμετάθετος στόχος του ήταν η ενσωμάτωση της Κύπρου στον εθνικό κορμό, ήτοι η Ένωση. Ως το μεγαλύτερο κόμμα της εθνικόφρονος παρατάξεως θεωρούσε ότι είχε αυξημένη ευθύνη έναντι του λαού και έτσι απέρριπτε την άγνοια συνθηματολογία. Καθόριζε επίσης το πλαίσιο εντός του οποίου έπρεπε να αναζητηθεί η λύση του Κυπριακού διά μέσου των ενδοκυπριακών συνομιλιών. Πίστευε ότι, οποιαδήποτε λύση δεν έπρεπε να αποσπείρει από τον κυπριακό λαό το διπλό δικαίωμά του για αυτοδιάθεση. Θέση του ακόμη ήταν πως η οποιαδήποτε λύση έπρεπε να διασφαλίζει την ουσιαστική ενότητα του κράτους και να μην περιείχε διαιρετικά στοιχεία, τα οποία στο μέλλον θα έφερναν στην Κύπρο τον κίνδυνο ομοσπονδοποίησης. Τέλος, θεωρούσε ότι, οποιαδήποτε λύση θα έπρεπε να διασφαλίζει ίσα δικαιώματα σε όλους τους πολίτες του νησιού, αλλά δεν έπρεπε να παρέχει στην τουρκική μειονότητα τα δικαιώματα εκείνα, που

²⁶ Συνέντευξη Παναγιώτη Δημητρίου, ό.π.

²⁷ Εφημερίδα *Αγών*, Λευκωσία, 4 Απριλίου του 1969.

²⁸ Στο ίδιο.

²⁹ Εφημερίδα *Αγών*, Λευκωσία, 16 Σεπτεμβρίου του 1969.

³⁰ Εφημερίδα *Αγών*, Λευκωσία, 4 Απριλίου του 1969.

Ο Λυσσαρίδης ἀνεκοίνωσε χθὲς τὰς ἀρχὰς τῆς Ἐ.Δ.Ἐ.Κ.

ΥΠΕΡ ΔΙΑΚΟΜΜΑΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΙΣ ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟΝ

Ο Ἀρχηγὸς τῆς ΕΔΕΚ Δρ. Εὐάγγελος Λυσσαρίδης ὑποστήριξε ἐνότητα τοῦ λαοῦ εἰς τὴν ἀντί-
στασιν τοῦ ἐθνικοῦ θέματος, προ-
δίδων χθὲς εἰς ἀνακοινώσεις,
ἐνώπιον τῶν δημοσιογράφων, ἐ-
πὶ τῶν προγραμματικῶν διακη-
ρύξεων τοῦ Κόμματος του.

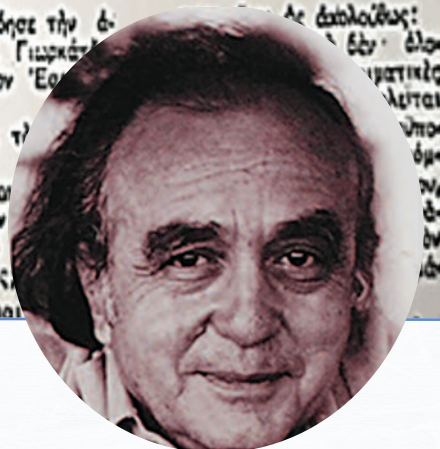
1. Διακομματικὴν πολιτικὴν
(ἐπὶ τοῦ Κυπριακοῦ). Ὑπὸ τὰς
σημερινὰς συνθήκας ὑποστηρίζε-
ται ἡ ἐφικτὴ λύσις ὡς τὴν δι-
κηρύξεν ὁ Πρόεδρος Μακάριος.

2. Φίλια μὲ ἔλους τοὺς λα-
οὺς καὶ συμμάχια μὲ τὰς δυνά-
μεις, καὶ ἀγωνίζονται διὰ πλῆ-
ρη ἐθνικὴνλευθερίαν. Ἀδελ-
φότης ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς
ἐκείνου ἀντιπροσώπου.

δρος Μακάριος πῶς τὴν ἀ-
περγασίαν τοῦ κ. Γιωρκάτζη
ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖον Ἐσω-
τερικῶν;

ΑΠ.: Ἐρωτήσατε τὸν
τὸν Πρόεδρον.

ΕΡ.: Σὰς ἐξουσίας
διὰ τὴν μεταχείρισιν
εἰς ἐνότητα ὑπὸ τοῦ
καὶ τῆς Τηλεοράσεως;
ΑΠ.: Ναι καὶ εἰς αὐ-

**Ενόψει των βουλευτικών εκλογών του 1970 οι πολιτικές
ενέργειες για τη δημιουργία κομμάτων εντάθηκαν.**

Ο Βάσσιος Λυσσαρίδης προχώρησε στην ίδρυση της ΕΔΕΚ.

να εμποδίζουν την ελληνική πλειονότητα από το να κυβερνά.³¹

Στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής, η θέση του Ενιαίου Κόμματος ήταν ότι, έπρεπε να διατηρηθεί η στενή συνεργασία με την ελληνική κυβέρνηση. Υποστήριζε επίσης, την από κοινού χάραξη πολιτικής στο Κυπριακό, για αποφυγή γενικότερης σύρραξης λόγω κλιμάκωσης περιφερειακών συγκρούσεων. Το κόμμα τασσόταν ακόμη υπέρ των εμπορικών και φιλικών σχέσεων με όλα τα κράτη. Επιπρόσθετα, διακήρυττε ότι η εξωτερική πολιτική της Κύπρου επί των εκάστοτε διεθνών θεμάτων έπρεπε να χαράσσεται με γνώμονα το συμφέρον της Κύπρου και με στάθμιση των επιπτώσεων επί του Κυπριακού ζητήματος.³²

Σχετικά με την οικονομική πολιτική η επίσημη θέση ήταν πως η πραγματική ευημερία για να είναι μόνιμη και ουσιαστική έπρεπε να είναι καθολική και να εδράζεται επί της κοινωνικής δικαιοσύνης. Το κόμμα πίστευε ότι έπρεπε να δοθεί προτεραιότητα και βαρύτητα στην αγροτική και εργατική τάξη. Περαιτέρω, το Ενιαίο Κόμμα θεωρούσε ότι στο οικονομικό σύστημα δεν υπήρχε χώρος για ταξικό αγώνα. Ως εκ τούτου, θέση και προσπάθειά του μέσω της πολιτικής που εφαρμόσε ήταν η ισοζυγισμένη ανάπτυξη όλων των τάξεων. Βασικός σκοπός του Ενιαίου Κόμματος, υπήρχε η ταχεία ανάπτυξη του βιοτικού επιπέδου του κυπριακού λαού. Επίσης, επεδίωκε την αύξηση του αγροτικού εισοδήματος με την εφαρμογή παραγωγικότερων τρόπων καλλιέργειας καθώς και την εξεύρεση νέων αγορών.³³

Σχετικά με τον Συνεργατισμό, το κόμμα πίστευε στον θεσμό και υποστήριζε πολιτικές, οι οποίες θα βοηθούσαν στην ενδυνάμωση του Συνεργατικού κινήματος. Πίστευε ότι, ο Συνεργατισμός είχε να διαδραματίσει σοβαρό και πολύτιμο ρόλο στον τομέα της οικονομικής και πολιτικής ανάπτυξης του λαού και ιδιαίτερα του

αγροτικού κόσμου. Από την άλλη το κόμμα θεωρούσε ότι έπρεπε να ασκείται έλεγχος τόσο της πολιτικής του Συνεργατισμού όσο και της διαχείρισης των συνεργατικών κεφαλαίων. Αποτελούσε ακόμη πολιτική του θέση ότι το Συνεργατικό κίνημα έπρεπε να χρησιμοποιήσει την οικονομική του δύναμη για να ενισχύσει την αγροτική οικονομία (π.χ. με τη σύναψη δανείων).³⁴

Ως προς την παιδεία το πρόγραμμα του Ενιαίου Κόμματος περιλάμβανε εισηγήσεις, τόσο για την επίλυση όσο και για τη ανάπτυξη της εκπαίδευσης, η οποία όπως υπογραμμιζόταν ήταν ελληνική. Ο χαρακτήρας, οι επιδιώξεις και οι σκοποί καθοριζόταν από την ιστορική παράδοση και χριστιανική ηθική. Το κόμμα πρότασε την άποψη για παραχώρηση δωρεάν παιδείας μέχρι το 18^ο έτος της ηλικίας ενός εκάστου. Το πρόγραμμα του Ενιαίου Κόμματος στόχευε παράλληλα, στην ενίσχυση των όρων εργασίας των εκπαιδευτικών. Στήριζε επίσης, την ίδρυση νέων σχολικών κτηρίων με σύγχρονο εξοπλισμό καθώς και τη διατήρηση αθλητά και την ενίσχυση των ήδη υφιστάμενων σχολικών εφοριών.³⁵

Το Ενιαίο Κόμμα πρωτοτυπούσε στον τομέα της κοινωνικής πολιτικής. Υποστήριζε την παροχή οικονομικών επιδομάτων σε αναξιοπαθούντες καθώς και σε οικογένειες που ζούσαν κάτω από το όριο της φτώχειας, ήτοι με την παροχή οικογενειακών επιδομάτων. Επιπρόσθετα, τασσόταν υπέρ της αναδιανομής του εθνικού πλούτου, της δωρεάν ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης, των αυξανόμενων επιδομάτων από τις Κοινωνικές Ασφαλίσεις και της παροχής συντάξεων στους ηλικιωμένους. Υποστήριζε ακόμη, την προστασία του πολίτη και την παροχή επιδομάτων έναντι των εργατικών ατυχημάτων και έναντι της ανεργίας. Τάχθηκε υπέρ της δημιουργίας ιδρυμάτων για ανάπηρους και παιδιών με ειδικές ανάγκες.³⁶

³¹ Εφημερίδα Αγών, Λευκωσία, 4 Ιουλίου του 1970.

³² Εφημερίδα Αγών, Λευκωσία, 4 Απριλίου του 1969.

³³ Εφημερίδα Αγών, Λευκωσία, 4 Ιουλίου του 1970.

³⁴ Εφημερίδα Αγών, Λευκωσία, 13 Ιουλίου του 1970.

³⁵ Εφημερίδα Αγών, Λευκωσία, 6 Απριλίου του 1969.

³⁶ Εφημερίδα Αγών, Λευκωσία, 4 Ιουλίου του 1970.

● **Ο Νίκος Σαμψών σε προεκλογική εκστρατεία υπέρ του Προοδευτικού Κόμματος στο χωριό Κώμα του Γιαλού.** Πηγή: Αρχείο Αβδελλόπουλου/Πολίτη.

Παγκύπρια πρωτοτυπία μπορεί να θεωρηθεί εκ μέρους του Ενιαίου Κόμματος η θέση του για προώθηση και στήριξη της αρχής εξισώσεως των δύο φύλων. Η διακηρυχθείσα αρχή του κόμματος ενσωμάτωνε τη θέση περί ισομισθίας ανδρών και γυναικών. Παράλληλα, το κόμμα, πρότασε τη δημιουργία ευκαιριών, οι οποίες να παρείχαν ίσες ευκαιρίες εργοδότησης και κοινωνικής ανάπτυξης στις γυναίκες, χωρίς οποιαδήποτε προκατάληψη και διάκριση. Ταυτόχρονα, το κόμμα υποστήριζε την ίδρυση ειδικών επαγγελματικών σχολών και επιμορφωτικών κέντρων, για τις νεαρές γυναίκες και ειδικότερα για τις γυναίκες της υπαίθρου.³⁷

Κομματικά στελέχη

Το πρώτο παγκύπριο συνέδριο του κόμματος έγινε τον Σεπτέμβριο του 1969 στο κινηματοθέατρο Παλλήας, στη Λευκωσία. Στο συνέδριο εκλέχθηκε ομοφώνως ως πρόεδρος του κόμματος, ο Γλαύκος Κληρίδης.³⁸

Εκφραστικό όργανο του κόμματος ήταν η εφημερίδα Αγών, με εκδότη τον Νίκο Κόσιπ, στέλεχος και αργότερα βουλευτή του

● **Το Ενιαίο Κόμμα πριν από τις εκλογές στήριξε την εκστρατεία του πάνω στο εθνικό θέμα.**

Πηγή: Αρχείο Αβδελλόπουλου/Πολίτη.

³⁷ Εφημερίδα Αγών, Λευκωσία, 6 Απριλίου του 1969.

³⁸ Εφημερίδα Αγών, Λευκωσία, 16 Σεπτεμβρίου του 1969.

Στιγμιότυπο από τις διαπραγματεύσεις για το κυπριακό ζήτημα στο Λήδρα Πάλλας το 1975. Το καλοκαίρι του 1975 ξεκινά νέος κύκλος συνομιλιών υπό την αιγίδα του ΟΗΕ με γενικό γραμματέα τον Κουρτ Βάλντχαϊμ. Στη φωτογραφία απεικονίζονται ο υπηρεσιακός Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας Γλαύκος Κληρίδης, ο επικεφαλής της τουρκοκυπριακής κοινότητας Ραούφ Ντενκτάς, ο Σπύρος Κυπριανού και ο Πέρες ντε Κουέγιαρ, τότε ειδικός αντιπρόσωπος του γενικού γραμματέα του ΟΗΕ στην Κύπρο. Πηγή: Αρχείο Αβδελθόπουλου/Πολίτης.

Ενιαίου Κόμματος. Η εφημερίδα φιλοξενούσε διάφορες ειδήσεις από την Κύπρο, την Ελλάδα και τον υπόλοιπο κόσμο. Ο Αγών υπήρξε σημαντικό και αναπόσπαστο κομμάτι του κόμματος. Τα γραφεία του κόμματος στεγαζόνταν στην οδό Χριστόδουλου Σώζου στο κτήριο Σιαντεκλέρ, στη Λευκωσία.

Τα στελέχη που απάρτιζαν το Ενιαίο Κόμμα, είχαν πολυάριθμα δράση σε εθνικά και δημοκρατικά ζητήματα στον πρότερό τους βίο. Όλοι ήταν μορφωμένοι, με σπουδές σε αναγνωρισμένα πανεπιστήμια του εξωτερικού. Συγκεκριμένα, ο ηγέτης του κόμματος Γλαύκος Κληρίδης ήταν πρόεδρος της Βουλής των Αντιπροσώπων από το 1960. Φοίτησε στο Παγκύπριο Γυμνάσιο. Έλαβε επίσης πτυχίο νομικής από το Πανεπιστήμιο Royal College του Λονδίνου. Κατά τη διάρκεια της φοίτησής του στην Αγγλία πολέμησε ενάντια στους Γερμανούς ναζί, υπηρετώντας τη Royal Air Force (RAF). Κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου αιχμαλωτίστηκε, όταν καταρρίφθηκε το αεροπλάνο του. Σημαντική υπήρξε η προσφορά του Κληρίδη στον εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα της ΕΟΚΑ, καθώς με το ψευδώνυμο Υπερείδης είχε απευθείας σύνδεση με τον αρχηγό της ΕΟΚΑ λόγω της φύσεως των υπηρεσιών του. Κατά τη διάρκεια ιδρύσεως του Ενιαίου Κόμματος ήταν ο αντιπρόσωπος της ελληνοκυπριακής πλευράς στις ενδοκυπριακές συνομιλίες. Ήταν επίσης ένας εκ των στενότερων συμβούλων του Προέδρου

Μακαρίου στο εθνικό θέμα. Υπήρξε την περίοδο εκείνη ο διαπραγματευτής της ελληνοκυπριακής πλευράς για το Κυπριακό.³⁹

Ισχυρή δύναμη για το Ενιαίο Κόμμα υπήρξε ο γενικός οργανωτικός γραμματέας του κόμματος, Πολύκαρπος Γιωρκάτζης. Ο Γιωρκάτζης αποφοίτησε από το Δημοτικό Σχολείο Παλαιχωρίου το 1943 και τη Σχολή Σαμουήλ το 1950. Από τον Σεπτέμβριο του 1950 μέχρι την έναρξη του αγώνα της ΕΟΚΑ εργάστηκε ως γραφέας στο Εμπορικό Επιμελητήριο Λευκωσίας. Τον Αύγουστο του 1954 μυήθηκε στην ΕΟΚΑ και προωθήθηκε στον στενό κύκλο των συνεργατών του Γρίβα. Η έναρξη του αγώνα της ΕΟΚΑ τον Απρίλιο του 1955, τον βρήκε υπεύθυνο των Μυστικών Υπηρεσιών της Οργάνωσης με το ψευδώνυμο Κικέρων. Του είχε αποδοθεί επίσης το παρατσούκλι Χουντίνι για την ικανότητά του στις αποδράσεις. Το 1960 ο Πρόεδρος Μακάριος τον διόρισε αρχικά υπουργό Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων (μεταβατική περίοδος) και κατόπιν υπουργό Εσωτερικών, αξίωμα από το οποίο πρωταγωνίστησε στη συγκρότηση της νεοσύστατης Κυπριακής Δημοκρατίας. Το 1963, με την εκδήλωση της τουρκικής ανταρσίας και πάλι πρωταγωνίστησε στην απόκρουση και αντιμετώπισή της. Τον Ιούλιο του 1964 ανέλαβε και το Υπουργείο Άμυνας, παράλληλα με το Υπουργείο Εσωτερικών. Πρωτοστάτησε επίσης, σε συνεργασία με τον στρατηγό Γεώργιο Γρίβα, στη συγκρότηση τακτικού στρατού

³⁹ Εφημερίδα Αγών, Λευκωσία, 28 Ιουνίου του 1970.

Το 1964 πήγε κυπριακή αποστολή στη Μόσχα για υπογραφή συμφωνίας, με την οποία η Κύπρος θα εξασφάλιζε στρατιωτικό εξοπλισμό για τις ανάγκες της Εθνικής Φρουράς. Τον Ιούλιο του 1964 ο Πολύκαρπος Γιωρκάτζης αναλαμβάνει και το Υπουργείο Άμυνας παράλληλα με το Υπουργείο Εσωτερικών. Πηγή: Αρχείο Αβδελλόπουλου/Πολίτη.

για την αμυντική θωράκιση της Κύπρου.⁴⁰

Ο Τάσος Παπαδόπουλος, μια άλλη σημαντική προσωπικότητα που ανήκε στις τάξεις του Ενιαίου Κόμματος είχε να επιδείξει κι αυτός πλούσια εθνική και δημοκρατική δράση. Αποφοίτησε από το Παγκύπριο Γυμνάσιο και σπούδασε νομικά στο Λονδίνο. Υπήρξε από τα ιδρυτικά μέλη της ΕΦΕΚ (Εθνική Φοιτητική Ένωση Κυπρίων) Ηνωμένου Βασιλείου. Ο Παπαδόπουλος κατά τη διάρκεια του εθνικοαπελευθερωτικού αγώνα της ΕΟΚΑ, είχε ενεργό ρόλο, παράλληλα με την άσκηση της δικηγορίας. Διετέλεσε τομεάρχης Λευκωσίας και αργότερα γενικός υπεύθυνος για όλη την Κύπρο της ΠΕΚΑ, της πολιτικής οργάνωσης της ΕΟΚΑ. Συμμετείχε στη συμβουλευτική ομάδα που συνεκλήθη από τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο, όταν επρόκειτο να υπογραφούν οι συμφωνίες Ζυρίχης - Λονδίνου (1959), τις οποίες καταψήφισε. Με την εγκαθίδρυση της Κυπριακής Δημοκρατίας, άρχισε και η πολιτική του σταδιοδρομία.⁴¹

Επιφανή στελέχη που απάρτιζαν το Ενιαίο Κόμμα ήταν επίσης, ο Νίκος Κόσις, ο οποίος ήταν εκδότης της εφημερίδας Αγών, η οποία εκδιδόταν καθημερινά,⁴² καθώς και ο Παναγιώτης Δημητρίου. Ο Κόσις είχε διατελέσει τομεάρχης Λευκωσίας την περίοδο του αγώνα της ΕΟΚΑ, ενώ ο Δημητρίου εργαζόταν ως δικηγόρος, έχον-

τας έντονη δράση κατά τη σύσταση του κόμματος.⁴³ Η συμβουλή του τελευταίου ήταν έντονη στο προπαρασκευαστικό στάδιο του κόμματος. Πρώτα η συγγραφή του καταστατικού και ακολούθως η προετοιμασία του κομματικού προγράμματος.⁴⁴

Το Ενιαίο Κόμμα έγινε εκείνη την περίοδο στόχος της παράνομης οργάνωσης του Εθνικού Μετώπου. Το Εθνικό Μέτωπο είχε αρχίσει την παράνομη δράση του ήδη από τις αρχές Μαρτίου του 1969.⁴⁵ Το Ενιαίο Κόμμα διά του ηγέτη του στηλίτευσε τη δημιουργία μυστικών τρομοκρατικών οργάνωσεων, όπως του Εθνικού Μετώπου, και κάλεσε την κυβέρνηση να τις πατάξει.⁴⁶ Ο Κληρίδης κατηγορήσε και τα υπόλοιπα κόμματα για αντιφατικές διακηρύξεις. Συγκεκριμένα, όπως ανέφερε, διαμήνυαν ότι στήριζαν τον Πρόεδρο Μακάριο, ενώ ταυτόχρονα αφήναν να εννοηθεί ότι στην κυβέρνηση υπάρχουν «φαύλοι».⁴⁷

Ήδη από τα τέλη του 1969 άρχισε να διαμορφώνεται ένα κλίμα και μιας μορφής αντιπαράθεση μεταξύ Πολύκαρπου Γιωρκάτζη και Προέδρου Μακαρίου. Ο λόγος αυτής της άτυπης διαμάχης υπήρξε η κυκλοφορία μιας επιστολής, στην οποία ασκείτο κριτική προς τον Πρόεδρο Μακάριο για το ότι διάκειται ευνοϊκά προς την ευρύτερη οικογένειά του, σε περιουσιακά θέματα. Αυτό χρησιμοποιείτο αρνητικά από τα άλλα κόμματα και είχε αντίκτυπο στο Ενιαίο

⁴⁰ Στο ίδιο.

⁴¹ Εφημερίδα Αγών, Λευκωσία, 28 Ιουνίου του 1970.

⁴² Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια, λήμμα Αγών, τόμος 1^{ος}, σ. 229.

⁴³ Εφημερίδα Αγών, Λευκωσία, 28 Ιουνίου του 1970.

⁴⁴ Συνέντευξη Παναγιώτη Δημητρίου, ό.π.

⁴⁵ Παναγιώτης Παπαδημήτρης, ό.π., σ. 323.

⁴⁶ Στο ίδιο, σ. 324.

⁴⁷ Εφημερίδα Αγών, Λευκωσία, 8 Απριλίου του 1969.

Το 1960, ο Πρόεδρος Μακάριος διόρισε τον Γιωρκάτζη αρχικά υπουργό Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων (μεταβατική περίοδος) και κατόπιν υπουργό Εσωτερικών, αξίωμα από το οποίο πρωταγωνίστησε στη συγκρότηση της νεοσύστατης Κυπριακής Δημοκρατίας. Πηγή: Αρχείο Αβδελόπουλου/Πολίτη.

Κόμμα. Από τις αρχές του 1970, ο πρόεδρος του κόμματος άρχισε τις προσπάθειες για συμφιλίωση μεταξύ των δύο ανδρών. Ο Γιωρκάτζης ήταν η οργανωτική δύναμη μέσα στο Ενιαίο Κόμμα γι' αυτό έπρεπε να μείνει μακριά από οποιαδήποτε διένεξη, ειδικά με τον Πρόεδρο Μακάριο, η οποία θα έφερνε προβλήματα στο τότε αμιγώς μακαριακό κόμμα.⁴⁸

Η λύση σε αυτή τη διένεξη επήλθε εκ των πραγμάτων τον Μάρτιο του ίδιου έτος, μετά τη δολοφονία του Πολύκαρπου Γιωρκάτζη. Το απόγευμα της 15^{ης} Μαρτίου του 1970, επτά μέρες μετά την απόπειρα κατά της ζωής του Μακαρίου, ο Γιωρκάτζης δολοφονήθηκε.⁴⁹ Το ερώτημα που παραμένει, είναι γιατί δολοφονήθηκε και ποιοι ήταν οι δολοφόνοι του.

Η δολοφονία Γιωρκάτζη ήταν ένα σοβαρό πλήγμα για το Ενιαίο Κόμμα. Προηγήθηκε η απόπειρα κατά του Μακαρίου. Υπήρξαν κατηγορίες ότι ο Γιωρκάτζης ήταν αναμειγμένος στην απόπειρα και εν συνεχεία ήρθε η δολοφονία του ίδιου. Αυτό δημιούργησε έναν τεράστιο σάλο μέσα στο κόμμα. Χρειάστηκε πάρα πολύ υπομονή και ψυχραιμία για να αντιμετωπιστεί η κατάσταση που είχε δημιουργηθεί. Μέσα στην τρικυμία αυτό το κόμμα τελικά επιβίωσε.⁵⁰

Τη θέση του γενικού οργανωτικού γραμματέα, την οποία κατείχε ο Γιωρκάτζης, πήρε μετά τον θάνατό του, ο Παναγιώτης Δημητρίου.⁵¹ Ο θάνατος του Γιωρκάτζη επέφερε αλυσιδωτά προβλήματα στο Ενιαίο Κόμμα. Οι άνθρωποι που ακολούθησαν και πίστεψαν στον Γιωρκάτζη

Ο Νίκος Σαμψών ήταν Ελληνοκύπριος δημοσιογράφος, μέλος της ΕΟΚΑ, εκδότης, αρχηγός παραστρατιωτικής οργάνωσης και πολιτικός. Στις 7 Φεβρουαρίου του 1969 εξήγγειλε την ίδρυση του Προοδευτικού Κόμματος. Πηγή: Αρχείο Αβδελόπουλου/Πολίτη.

⁴⁸ Συνέντευξη Παναγιώτη Δημητρίου, ό.π.

⁴⁹ Εφημερίδα Αγών, Λευκωσία, 17 Μαρτίου του 1970.

⁵⁰ Συνέντευξη Γθαύκου Κληρίδη στη Σούλα Ζαβού, *Τα πολιτικά κόμματα της Κύπρου στον 20ό αιώνα*, Εκδ. Επιφανίου, Λευκωσία 2002², σ. 238.

⁵¹ Συνέντευξη Παναγιώτη Δημητρίου, ό.π.

Ο Γιωρκάτζης δολοφονήθηκε επτά μέρες μετά από την απόπειρα δολοφονίας του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου. Στιγμιότυπο από την κηδεία του Γιωρκάτζη. Πηγή: Αρχείο Αβδελόπουλου/Πολίτη.

και κατ' επέκταση στο Ενιαίο Κόμμα υπέστησαν διωγμούς από πολιτικούς του αντιπάλους. Από εκείνους που πίστεψαν, πως τότε ήταν η ώρα τους να κυριαρχήσουν στον ευρύτερο πολιτικό χώρο.⁵²

Βουλευτικές εκλογές του 1970

Μετά τα γεγονότα της δολοφονίας του Γιωρκάτζη, το κόμμα έπρεπε να ετοιμάσει το προεκλογικό του πρόγραμμα για τις επικείμενες βουλευτικές εκλογές του Ιουλίου του 1970. Το Ενιαίο Κόμμα φιλοδοξούσε να θεμελιώσει υγιή πολιτικό βίο στην Κύπρο, και να ωθήσει τον λαό να συμμετάσχει στη χάραξη και εφαρμογή της κοινωνικής και εθνικής πολιτικής του τόπου. Επεδίωκε να δώσει στον λαό μια Βουλή έργων και όχι λόγων.⁵³ Το Ενιαίο Κόμμα διακήρυττε ότι μια τέτοια Βουλή μπορεί να δημιουργηθεί μόνο αν ο λαός εκλέξει ένα κόμμα της εθνόφρονος συμπολιτεύσεως που να διαθέτει αυτονομία.⁵⁴ Το Ενιαίο Κόμμα πριν τις εκλογές, στήριξε την εκστρατεία του πάνω στο κομματικό του πρόγραμμα, κυρίως στο εθνικό θέμα, το οποίο ήταν το μείζον ζήτημα στη συγκεκριμένη περίοδο.⁵⁵ Από το κόμμα θεωρούσαν ότι ο Πρόεδρος Μακάριος ήταν αναντικατάστατος εθνικός ηγέτης και κεφάλαιο για τον ελληνισμό της Κύπρου.⁵⁶

Τρεις περίπου μήνες μετά την απόπειρα κατά του Προέδρου Μακαρίου και τη δολοφονία του Γιωρκάτζη πραγματοποιήθηκαν οι βουλευτικές εκλογές (Ιούλιος του 1970). Κατά την ίδια περίοδο συνετρίβη οριστικά το Εθνικό Μέτωπο. Όλα τα άλλα κόμματα, μηδενός εξαιρουμένου, στήριξαν την προεκλογική τους εκστρατεία σε επιθέσεις κατά του Ενιαίου Κόμματος και του προέδρου του Γλαύκου Κληρίδη. Στόχος τους ήταν να αφαιρεθεί από το Ενιαίο η αυτοδυναμία στη νέα Βουλή. Παρά την πολεμική κατά του Κληρίδη, το κόμμα βάδιζε προς την απόκτηση αυτοδυναμίας, καθώς το ΑΚΕΛ, ως το μεγαλύτερο συγκροτημένο κόμμα στον χώρο της Αριστεράς, δεν διεκδικούσε αυτοδυναμία.⁵⁷

Το Ενιαίο Κόμμα πριν τις εκλογές βρέθηκε μπροστά σε ένα δίλημμα, αν έπρεπε να συμπράξει ή όχι με το ΔΕΚ.⁵⁸ Αν αυτό γινόταν, τότε το Ενιαίο θα είχε την αυτοδυναμία εξασφαλισμένη. Από την άλλη όμως, θα παρουσιαζόταν το κόμμα ως αντιμακαριακό. Η πολιτική γραμμή του ΔΕΚ ήταν έντονα αντιμακαριακή και ταυτόχρονα αντικληριδική. Η ηγεσία του κόμματος έκρινε ότι, η συνεργασία δεν ήταν η ενδεδειγμένη, γιατί η πολιτική των δύο κομμάτων ήταν εκ διαμέτρου αντίθετη.⁵⁹ Μια τέτοια συνεργασία μεταξύ των δύο κομ-

⁵² Συνέντευξη Σπύρου Κέττηρου στη Σούλα Ζαβού, *Τα πολιτικά κόμματα της Κύπρου στον 20ό αιώνα*, Εκδ. Επιφανίου, Λευκωσία 2002², σ. 246.

⁵³ Εφημερίδα Αγών, Λευκωσία, 4 Ιουλίου του 1970.

⁵⁴ Εφημερίδα Αγών, Λευκωσία, 7 Μαΐου του 1970.

⁵⁵ Εφημερίδα Αγών, Λευκωσία, 23 Ιουνίου του 1970.

⁵⁶ Εφημερίδα Αγών, Λευκωσία, 3 Ιουλίου του 1970.

⁵⁷ Παναγιώτης Παπαδημήτρης, *Ιστορική Εγκυκλοπαίδεια της Κύπρου 1878-1978*, Περίοδος 1960-1974 τόμος Β', Εκδ. Επιφανίου, Λευκωσία 1979-1980, σ. 71.

⁵⁸ Το ΔΕΚ ήταν κόμμα που είχε ιδρύσει ο ψυχίατρος Τάκης Ευδόκας το 1968 και τασσόταν εναντίον του Μακαρίου.

⁵⁹ Συνέντευξη Παναγιώτη Δημητρίου, ό.π.

Ο Πούλυκαρπος Γιωρκάτζης επισκέπτεται την Πράσινη Γραμμή. Στιγμιότυπο από το 1965. Πηγή: Αρχείο Αβδελόπουλου/Πολίτη.

μάτων θα σήμαινε παραβίαση των βασικών αρχών και της πολιτικής του Ενιαίου. Άρα λοιπόν, η εκλογική συνεργασία αποκλείσθηκε.

Μετά τις εκλογές της 5^{ης} Ιουλίου, το Ενιαίο Κόμμα κατέστη το μεγαλύτερο κόμμα του τόπου, εκλέγοντας δεκαπέντε βουλευτές. Εννιά βουλευτές στη Λευκωσία (Γλαύκος Κληρίδης, Τάσος Ν. Παπαδόπουλος, Μιχαλάκης Σαββίδης, Νίκος Κόσιος, Ξάνθος Κληρίδης, Λέανδρος Ζαχαριάδης, Παναγιώτης Δημητρίου, Γεώργιος Ζαμπιάς, Ανδρέας Χατζιωάννου), πέντε στη Λεμεσό (Αιμίλιος Μιχαηλίδης, Αιμίλιος Φράγκος, Ξενης Ξενοπούλου, Ανδρέας Νεοκλέους, Μαθιώς Γεώργιος) και έναν στη Λάρνακα (Αντωνάκης Σωτηριάδης). Δεν κατόρθωσε όμως να πάρει την πλειοψηφία στη νέα Βουλή. Στις 16 Ιουλίου του 1970 η Βουλή συνεδρίασε με θέμα την εκλογή νέου προέδρου της Βουλής των Αντιπροσώπων. Τελικά, ο πρόεδρος του Ενιαίου Κόμματος εκλέχθηκε πρόεδρος της Βουλής. Εξελέγη με τις δεκαπέντε ψήφους του Ενιαίου Κόμματος, με δύο ψήφους της Προοδευτικής Παράταξης αλληλά και με τις εννέα ψήφους του ΑΚΕΛ.⁶⁰ Τη θέση του κοινοβουλευτικού εκπροσώπου του κόμματος ανέλαβε ο βουλευτής του κόμματος και μέχρι πρότινος υπουργός της κυβέρνησης, Τάσος Παπαδόπουλος.⁶¹

Στο μεταξύ αξίζει να σημειωθεί ότι, ήδη από την επόμενη των εκλογών διαδόθηκε έντονα ο ισχυρισμός ότι η ΕΔΕΚ ηρμιμοδοτήθηκε από το ΑΚΕΛ.⁶² Κανένα όμως ασφαλές στοιχείο δεν μπορεί να απο-

Το Ενιαίο Κόμμα φιλοδοξούσε να θεμελιώσει υγιή πολιτικό βίο στην Κύπρο και να ωθήσει τον λαό να συμμετάσχει στη χάραξη και εφαρμογή και της κοινωνικής και εθνικής πολιτικής του τόπου. Στιγμιότυπο από την ιδρυτική ομιλία του Ενιαίου Κόμματος, το 1969. Πηγή: Αρχείο Αβδελόπουλου/Πολίτη.

⁶⁰ Γιώργος Σταματίου, *Ιστορία της ΕΔΕΚ 1969-1974*, Λεμεσός 2013, σσ. 64-65.

⁶¹ Εφημερίδα Αγών, Λευκωσία, 14 Ιουλίου του 1970.

⁶² Εφημερίδα Αγών, Λευκωσία, 7 Ιουλίου του 1970.

Το 1963, με την εκδήλωση της τουρκικής ανταρσίας ο Γιωρκάτζης πρωταγωνίστησε στην απόκρουση και αντιμετώπιση της. Τον Ιούλιο του 1964 ανέλαβε και το Υπουργείο Άμυνας, παράλληλα με το Υπουργείο Εσωτερικών. Πρωταγωνίστησε επίσης, σε συνεργασία με τον στρατηγό Γεώργιο Γρίβα, στη συγκρότηση τακτικού στρατού για την αμυντική θωράκιση της Κύπρου. Πηγή: Αρχείο Αβδελόπουλου/Πολίτη.

δείξει το ανέγινε ή όχι ηριμοδότηση προς το κόμμα του Λυσσαρίδη. Η διάδοση του ισχυρισμού αυτού προερχόταν κυρίως από τον Αγών.

Σχεδόν από την ημέρα ίδρυσης του Ενιαίου Κόμματος, κύριος πολιτικός του αντίπαλος υπήρξε το κομμουνιστικό κόμμα, το ΑΚΕΛ. Ο λόγος ήταν προφανής, οι δύο αντίθετες ιδεολογίες που πρέσβευαν αμφοτέρωτα τα κόμματα.⁶³ Το ΑΚΕΛ έστρεψε τα πυρά του εναντίον του Ενιαίου Κόμματος. Το Ενιαίο Κόμμα από την πλευρά του κατηγορούσε συνεχώς το ΑΚΕΛ για παλινδρόμηση των θέσεων του στο εθνικό θέμα.⁶⁴ Μπορούμε να πούμε ότι, τα δύο αυτά κόμματα ήταν οι δύο αντίθετοι πόλοι εντός της Κυπριακής Δημοκρατίας, από τη βάση μέχρι και την ηγεσία τους.

Πολιτικές εξελίξεις 1971-1974

Τομή στην πορεία του Ενιαίου Κόμματος αποτελεί το έτος 1971 και η ίδρυση της ΕΟΚΑ Β', που ήταν ο λόγος της διάσπασης του κόμματος. Το κόμμα βρέθηκε μεταξύ σφύρας και άκμονος. Οι διαφωνίες μέσα στο κόμμα προϋπήρχαν, και αφορούσαν το κατά πόσον ήταν σωστή η πολιτική να αναζητεί το κόμμα συνταγματικές τροποποιήσεις ή αν έπρεπε να επανέλθει στη θέση της αυτοδιάθεσης. Στόχος βέβαια ήταν η αυτοδιάθεση να ασκηθεί υπέρ της Ενώσεως της Κύπρου με την Ελλάδα. Οι ενδοκομματικές διαφωνίες κορυφώθηκαν στα χρόνια 1971-1974 με τη δράση της ΕΟΚΑ Β'. Αν και οι θέσεις του Κληρίδη συνέπιπταν εν μέρει με αυτές της ΕΟΚΑ Β', δηλαδή να κινηθεί η κυβέρνηση προς αναζήτηση εφαρμογής του

δικαιώματος αυτοδιάθεσης, ο πρόεδρος του Ενιαίου Κόμματος έγινε στόχος βομβιστικής επίθεσης από την ΕΟΚΑ Β'.⁶⁵ Το κόμμα προσπάθησε να βρεθεί έξω από αυτή τη διαμάχη. Όπως διαπιστώθηκε όμως, οι κινήσεις από πλευράς Γεώργιου Γρίβα (αρχηγού της ΕΟΚΑ Β') και Μακαρίου για διείσδυση στο εσωτερικό του κόμματος ήταν έντονες. Έγινε όμως κατορθωτό να συνυπάρχουν τα δύο ρεύματα. Τα μέλη αναπροσδιορίζονταν αρχικά ως μακαριακοί ή γριβικοί και ακολούθως ως μέλη του Ενιαίου Κόμματος.⁶⁶ Ο Κληρίδης κατηγορείται από την ΕΟΚΑ Β' και τα αντιμακαριακά στοιχεία πως ήταν ανθενωτικός. Από την άλλη οι μακαριακοί τον κατηγορούσαν για την ύπαρξη αντιμακαριακών στο κόμμα. Η προσπάθεια για δημιουργία συνοχής στο κόμμα υπήρξε εντατική και επιτυχής.⁶⁷

Η παράνομη οργάνωση ΕΟΚΑ Β' τηρούσε σταθερή στάση ενάντια στο Ενιαίο Κόμμα. Πολλά στελέχη του κόμματος επέμεναν να παραμείνει το Ενιαίο, μακριά από τη διαμάχη κυβέρνησης - Μακαρίου - παρακρατικών οργάνωσεων και ΕΟΚΑ Β'. Μέσα όμως στους κόλπους του κόμματος υπήρχαν φανατικοί μακαριακοί, αλλά παράλληλα και φανατικοί αντιμακαριακοί.⁶⁸ Οι μακαριακοί κύκλοι εντός του κόμματος συσπειρώνονταν κυρίως γύρω από τον κοινοβουλευτικό εκπρόσωπο του κόμματος, Τάσσο Παπαδόπουλο. Ο Παπαδόπουλος ήταν ίσως το μοναδικό από τα σημαντικά στελέχη του κόμματος, που ζητούσε συσπείρωση γύρω από το πρόσωπο του Προέδρου Μακαρίου. Από την άλλη όμως, υπήρχε κι ομάδα στελεχών που συνδέονταν με τον Γιωρκάτζη και δεν μπορούσαν να έχουν σχέση με τον Μακάριο.⁶⁹

⁶³ Συνέντευξη Παναγιώτη Δημητρίου, ό.π.

⁶⁴ Εφημερίδα Αγών, Λευκωσία, 15 Ιουλίου του 1970.

⁶⁵ Συνέντευξη Γλαύκου Κληρίδη, ό.π., σ.239.

⁶⁶ Συνέντευξη Παναγιώτη Δημητρίου, ό.π.

⁶⁷ Στο ίδιο.

⁶⁸ Συνέντευξη Παναγιώτη Δημητρίου, ό.π.

⁶⁹ Την 1η Νοεμβρίου του 1968 ο Γιωρκάτζης υποχρεώθηκε σε

παραίτηση, κατ' απαίτηση της χούντας των Αθηνών, από τη θέση του υπουργού λόγω της αντιστασιακής δράσης που ανέπτυξε συνεργαζόμενος με τον Αλέξανδρο Παναγούλη, που αποπειράθηκε να δολοφονήσει τον Έλληνα δικτάτορα Γεώργιο Παπαδόπουλο. Έκτοτε οι σχέσεις του Προέδρου Μακαρίου με τον πρώην υπουργό του διαταράχθηκαν.

● **Το πρώτο Συμβούλιο των Υπουργών της Κυπριακής Δημοκρατίας το 1960.** Πηγή: Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών.

Δεν επέλεξαν όμως, να εκδηλωθούν ανοιχτά.⁷⁰

Το 1972 όταν υπήρξε συζήτηση στη Βουλή για την ΕΟΚΑ Β', το Ενιαίο Κόμμα διά του βουλευτή του, Παναγιώτη Δημητρίου, καταδίκασε τόσο τη βία, η οποία προερχόταν από την ΕΟΚΑ Β', όσο και την αντιβία που προερχόταν από τις παραστρατιωτικές ομάδες. Τόνισε παράλληλα ότι, το μόνο που θα γινόταν κατορθωτό μέσα από αυτές τις αντιπαραθέσεις, θα ήταν να οδηγηθεί η χώρα σε ένα λουτρό αίματος.⁷¹

Η εσωτερική διάσπαση του Ενιαίου Κόμματος δεν περιορίστηκε εντός των «τειχών» του αλλά προκάλεσε διάσπαση και στη ΣΕΚ (Συνομοσπονδία Εργαζομένων Κύπρου). Η συντεχνία που ήταν στενά συνδεδεμένη με το Ενιαίο Κόμμα δεν έμεινε ανεπηρέαστη από την κρίση που ταλάνιζε το κόμμα της Δεξιάς. Στελέχη της συντεχνίας ήταν ενεργά αναμειγμένα με την πολιτική δράση του Ενιαίου από την ίδρυσή του. Συνέπεια αυτού, υπήρξε και η παρόμοια διάσπαση στη συντεχνία της Δεξιάς, για τον ίδιο ακριβώς λόγο. Αιτία της κρίσης που περνούσε η ΣΕΚ, δεν ήταν άλλη από την ανοιχτή θέση που έλαβαν εκπρόσωποι της συντεχνίας, υπέρ ή κατά του Προέδρου Μακαρίου.⁷²

Το έτος 1973 υπήρξε μεταβατικό. Έγιναν έντονες προσπάθειες από ηγετικά στελέχη του κόμματος ώστε το κόμμα να διαδραματίσει ρόλο στη λύση του Κυπριακού, τη διατήρηση του εθνικού φρονήματος του κυπριακού ελληνισμού και του ενωτικού ιδεώδους· έστω κι αν το κόμμα δεν συμφωνούσε με την ενωτική γραμμή του Γρίβα και της ΕΟΚΑ Β'. Η πολιτική αυτή είχε καθαρά ιδεολογικό χαρακτήρα. Εξαιτίας της αναπτυσσόμενης συμπύεσης του κόμματος από τις δύο αντιμαχόμενες παρατάξεις, το Ενιαίο παρουσιάστηκε ως κόμμα με υποβαθμισμένο ρόλο στην κυπριακή κοινωνία.⁷³

Το 1973 είχαν προκηρυχτεί προεδρικές εκλογές. Ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος, όντας Πρόεδρος της Δημοκρατίας, εξέφρασε την πρόθεσή του για διεκδίκηση της προεδρίας. Το Ενιαίο ως κόμμα το οποίο από

την ίδρυσή του διακήρυττε πως ήταν κόμμα της εθνικόφρονος συμπολιτεύσεως και στεκόταν δίπλα από τον Μακάριο, έπρεπε να πάρει θέση, μέσα σε ένα κλίμα αντιθέσεων και διασπάσεων που συνέχιζαν να υφίσταντο στο εσωτερικό του. Συγκλήθηκε το Εκατονταμελές Συμβούλιο του κόμματος στο ξενοδοχείο Λήδρα Πάλλης, όπου εκεί διαφάνηκαν οι δύο τάσεις. Η μία που ζητούσε κάθοδο του Γλαύκου Κληρίδη στις προεδρικές εκλογές και η άλλη που τάχθηκε υπέρ της υποστήριξης του Μακαρίου. Ο Κληρίδης όμως, ήταν ανένδοτος. Επιθυμούσε τη στήριξη Μακαρίου.⁷⁴ Τα στελέχη που στήριζαν τον Μακάριο, θεωρούσαν πως σημειώθηκε αξιοσημείωτη πρόοδος στο Κυπριακό και παράλληλα πως ο Μακάριος θα δεχόταν μια προδιαγραφόμενη λύση. Μέσα στο συνέδριο υπήρξε αναταραχή καθώς η αντιμακαριακή πλευρά βρέθηκε κάτω από την επιρροή των στελεχών που συνδέονταν με την ΕΟΚΑ Β'. Μολταυτά τα στελέχη αυτά, παρά τις επιφυλάξεις τους, δεν εναντιώθηκαν στην ηγεσία του κόμματος την οποία θεωρούσαν αναγκαία για τη διατήρηση συνοχής μέσα στο κόμμα. Εν τέλει το Εκατονταμελές Συμβούλιο πήρε την απόφαση να υποστηρίξει την υποψηφιότητα Μακαρίου.⁷⁵ Εν τέλει δεν πραγματοποιήθηκαν προεδρικές εκλογές καθώς δεν παρουσιάστηκε ανθυποψήφιος του Μακαρίου.

Το Ενιαίο Κόμμα χρειάστηκε να ελιχθεί πολύ, για να καταφέρει να κρατηθεί μέσα στους δύο αντιμαχόμενους πόλους. Το κατάφερε χάρη στην προσωπικότητα του Κληρίδη και στη «φιλοσοφία της λύσης». Το Ενιαίο στήριξε με διάφορους τρόπους την πολιτική του Προέδρου Μακαρίου αλλά στο τέλος απογοτεύτηκε.⁷⁶

Οι διασπαστικές τάσεις που παρουσιάστηκαν εντός του Ενιαίου Κόμματος προκάλεσαν προβλήματα στη λειτουργία του, ιδιαίτερα το 1974. Το κόμμα δεν είχε επί της ουσίας ρυθμιστικό ρόλο στα πολιτικά δρώμενα. Την περίοδο 1973-74 η εκατέρωθεν αιματοχυσία στην Κύπρο βρισκόταν σε έξαρση. Μετά τον θάνατο του Γρίβα όμως, η ΕΟΚΑ Β' είχε αποδυναμωθεί σε μεγάλο βαθμό. Τότε, η ηγεσία του

⁷⁰ Εφημερίδα *Πατρίς*, Λευκωσία, 19 Ιουλίου του 1971.

⁷¹ Συνέντευξη Παναγιώτη Δημητρίου, ό.π.

⁷² Εφημερίδα *Πατρίς*, Λευκωσία, 12 Ιουνίου του 1972.

⁷³ Συνέντευξη Παναγιώτη Δημητρίου, ό.π.

⁷⁴ Συνέντευξη Σπύρου Κέττηρου στη Σούλα Ζαβού, ό.π., σ. 247.

⁷⁵ Συνέντευξη Παναγιώτη Δημητρίου, ό.π.

⁷⁶ Στο ίδιο.

Στιγμιότυπο από ομιλία του Γλαύκου Κληρίδη στις 6 Νοεμβρίου 1974, στην Γκαλερί «Αργώ» στη Λευκωσία. Πηγή: Αρχείο Αβδελιόπουλου/Πολίτη.

Ενιαίος Κόμματος προσπάθησε να πείσει τα στελέχη και την ηγεσία της ΕΟΚΑ Β' να σταματήσουν την παράνομη δράση τους και να πολιτικοποιηθούν. Οι αξιωματικοί της ΕΛΔΥΚ που ήταν προσκείμενοι στον δικτάτορα Ιωαννίδη δεν ευνοούσαν κάτι τέτοιο, παρόλο που από τον Απρίλιο του 1974 η ΕΟΚΑ Β' ήταν σχεδόν διαλυμένη.⁷⁷

Η πορεία προς τη διάλυση του Ενιαίου Κόμματος

Όταν έγινε το πραξικόπημα στις 15 Ιουλίου το κόμμα βρισκόταν σε κατάσταση πολιτικής αδυναμίας και βρισκόταν εκτός πολιτικών εξελίξεων. Ηγετικά στελέχη του Ενιαίου Κόμματος συμμετείχαν στην πραξικοπηματική κυβέρνηση.⁷⁸ Επιπλέον, λόγω της ανάληψης της προεδρίας της Δημοκρατίας από τον Γλαύκο Κληρίδη, μετά την εισβολή, το κόμμα ήταν πολιτικά ανύπαρκτο. Όταν τον Δεκέμβριο του 1974 ο Μακάριος επέστρεψε στην Κύπρο, το Ενιαίο είχε ήδη επί της ουσίας διαλυθεί.⁷⁹

Η παραίτηση του Γλαύκου Κληρίδη, αρχηγού του Ενιαίου Κόμματος από τη θέση του προέδρου της Βουλής στις 16 Ιουλίου του 1976 και εκπροσώπου των Ελληνοκυπρίων στις συνομιλίες στις 7 Απριλίου, καθώς και η αποχώρηση του Τάσου Παπαδόπουλου αποτέλεσαν κύρια πλήγματα για το κόμμα.⁸⁰

Μετά και από αυτά τα γεγονότα, τα στελέχη του Ενιαίου Κόμματος αναζητούσαν πολιτική στέγη γιατί διώκονταν.⁸¹ Το κόμμα πλέον όδευε προς διάλυση. Ενόψει των βουλευτικών εκλογών του 1976 και των εσωτερικών προβλημάτων που αντιμετώπιζε το κόμμα, ο Γλαύκος Κληρίδης το διέλυσε, για να ιδρύσει αμέσως μετά τον Δημοκρατικό Συναγερμό.

Συμπεράσματα - Επίλογος

Εξετάζοντας την ιστορία του Ενιαίου Κόμματος Εθνικόφρονος Παρατάξεως, από την ίδρυσή του το 1969 μέχρι και τη διάλυσή του το 1974, μπορεί κανείς να εξαγάγει χρήσιμα συμπεράσματα για τη συνολική παρουσία και δράση του κόμματος στο διάστημα της πολιτικής ύπαρξής του. Αρχικά διαπιστώνεται ότι ο κύριος παράγοντας ίδρυσης του Ενιαίου Κόμματος ήταν οι προτροπές του Μακαρίου για ίδρυση νέων κομμάτων καθώς και η ανάγκη πολιτικής στέγας του χώρου της εθνικόφρονος Δεξιάς. Το Ενιαίο Κόμμα φιλοδοξούσε με την ίδρυσή του, να θεμελιώσει έναν υγιή πολιτικό βίο στην Κύπρο. Επιθυμούσε ακόμη, να ωθήσει τον λαό να συμμετάσχει στη χάραξη και εφαρμογή της εθνικής και κοινωνικής πολιτικής του νησιού. Σίγουρα όμως το κόμμα ενστερνιζόταν πάνω από όλα τα εθνικά ιδεώδη και απαλλοτρώονταν από κοινωνικά και ταξικά χρώματα.

Το Ενιαίο Κόμμα δεν υπήρξε κατά τη διάρκεια της ζωής του, το πλέον εκδημοκρατισμένο πολιτικό κόμμα με τη σημερινή έννοια. Οι σημαντικές αποφάσεις λαμβάνονταν από μια ομάδα ηγετικών στελεχών, που ενστερνίζονταν τις τάσεις οι οποίες προέρχονταν από τη βάση του κόμματος. Η εκδημοκρατικοποίηση ήλθε πολύ αργότερα στον πολιτικό βίο των πολιτικών κομμάτων της Κύπρου. Παρ' όλα αυτά το κόμμα προσπάθησε μέσα από τις καινοτόμες προγραμματικές του θέσεις να δώσει νέο αέρα στα τότε πολιτικά και κοινωνικά στερεότυπα της κυπριακής πραγματικότητας. Το Ενιαίο κατάφερε να κερδίσει την υποστήριξη μεγάλου μέρους ψηφοφόρων κατά την πρώτη εκλογική αναμέτρηση που έλαβε μέ-

⁷⁷ Συνέντευξη Παναγιώτη Δημητρίου στον γράφοντα, ό.π.

⁷⁸ Σούλα Ζαβού, ό.π., σ.232.

⁷⁹ Συνέντευξη Παναγιώτη Δημητρίου, ό.π.

⁸⁰ Σούλα Ζαβού, ό.π., σ. 231.

⁸¹ Συνέντευξη Παναγιώτη Δημητρίου, ό.π.

Η δολοφονία του Γιωρκάτζη αποτέλεσε ένα σοβαρό πλήγμα για το Ενιαίο Κόμμα, το οποίο διαλύθηκε το 1976. Πηγή: Αρχείο Αβδελλόπουλου/Πολίτη.

πος. Αυτό φαίνεται και από τον αριθμό των βουλευτών τους οποίους κατάφερε να εκλέξει. Έτσι λοιπόν, από τα κόμματα που ιδρύθηκαν εκείνη την περίοδο, το Ενιαίο κέρδισε τους περισσότερους ψηφοφόρους, λαμβάνοντας έτσι και τις περισσότερες βουλευτικές έδρες.

Η δολοφονία του Γιωρκάτζη υπήρξε σοβαρό πλήγμα για το κόμμα. Ακολουθήσε της απόπειρας κατά του Μακαρίου. Υπήρξαν κατηγορίες ότι ο Γιωρκάτζης ήταν αναμειγμένος στην απόπειρα και εν συνεχεία ήρθε η δολοφονία του ίδιου. Αυτό προκάλεσε τεράστιο πρόβλημα μέσα στο κόμμα, γεγονός που ανάγκασε την ηγεσία του να δείξει πολύ υπομονή και ψυχραιμία, για να αντιμετωπίσουν την αναπάντεχη κατάσταση η οποία δημιουργήθηκε. Μέσα στην τρικυμία αυτή το κόμμα επέζησε.

Την περίοδο ζωής του Ενιαίου Κόμματος, ο χώρος της Δεξιάς υπέστη κλονισμό, λόγω της δημιουργίας της ΕΟΚΑΒ', από άτομα που ανήκαν στον χώρο. Αναπόφευκτα λοιπόν επήλθε ο διχασμός. Φάνηκε ότι, ήταν ένα σοβαρό πρόβλημα, όχι μόνο για το κόμμα αλλά και για τον χώρο της Δεξιάς.

Η παρακμή και εν τέλει διάλυση του Ενιαίου Κόμματος, προήλθε όταν όλα γενικά τα κόμματα έπαψαν να διαδραματίζουν ουσιαστικό ρόλο εξαιτίας της αίγλης και της ισχύος της προσωπικότητας των δύο αντιμαχόμενων ηγετών του Μακαρίου και του Γρίβα. Εξέχουσα μορφή του κόμματος υπήρξε αναμφίβολα ο Γλαύκος Κληρίδης, ο οποίος παρά τις δύσκολες συνθήκες που κλήθηκε να αντιμετωπίσει κατάφερε να διασφαλίσει την ύπαρξη, συνοχή και δράση του κόμματος, μέχρι και την ουσιαστική διάλυσή του το 1974.

Καταληκτικά, γίνεται αντιληπτό μέσα από τη μελέτη ότι, πέραν της διεκδίκησης των εθνικών στόχων, το Ενιαίο Κόμμα υπήρξε προϊόν ουσιαστικά της συσπείρωσης της εθνικόφρονος παρατάξεως και ιδεολογίας, ενώ ταυτόχρονα κατόρθωσε να αποτελέσει παγκύπριο πόλο συσπείρωσης της Δεξιάς και να σταθεί στον αντίποδα του ΑΚΕΛ που εξέφραζε την Αριστερά. Το κόμμα πέρασε μέσα από πολλά στάδια και σχηματίστηκε λόγω της διάσπασής του. Παρ' όλα αυτά, το ίδιο κατάφερε να σιγματίσει την εθνικόφρονα παράταξη του νησιού για την οποία μέχρι σήμερα αποτελεί σημείο αναφοράς.

Στις 15 Μαρτίου του 1970 δολοφονείται ο Πολύκαρπος Γιωρκάτζης σε ερημική περιοχή κοντά στο χωριό Μια Μηλιά της Λευκωσίας. Στιγμιότυπο από την κηδεία του Γιωρκάτζη. Πηγή: Αρχείο Αβδελλόπουλου/Πολίτη.

ΠΗΓΕΣ

Τύπος:

- Εφημερίδα Αγών.
- Εφημερίδα Πατρίς.

- Συνέντευξη Παναγιώτη Δημητρίου στον γράφοντα, Λευκωσία, 9 Ιανουαρίου του 2015.
- Συνέντευξη Γλαύκου Κληρίδη, στη Σούλα Ζαβού, Τα πολιτικά κόμματα της Κύπρου στον 20ό αιώνα, Εκδόσεις Επιφανίου, Λευκωσία 2002².
- Συνέντευξη Σπύρου Κέττηρου, στη Σούλα Ζαβού, Τα πολιτικά κόμματα της Κύπρου στον 20ό αιώνα, Εκδόσεις Επιφανίου, Λευκωσία 2002².
- Γλαύκος Κληρίδης, Η Κατάθεσή μου, Αθήνα 1989.

Δευτερογενής βιβλιογραφία:

- Αιμιλιανίδης Αχιλλέας, Πορεία προς την καταστροφή: κοινοβουλευτική ιστορία 1964-1976, Εκδόσεις Αιγαίον, Λευκωσία 2007.
- Ζαβού Σούλα, Τα πολιτικά κόμματα της Κύπρου στον 20ό αιώνα, Εκδόσεις Επιφανίου, Λευκωσία 2002².
- Παπαδημήτρης Παναγιώτης (επιμέλεια), Ιστορική Εγκυκλοπαίδεια της Κύπρου 1878-1978, περίοδος 1960-1974, Εκδόσεις Επιφανίου, Λευκωσία 1979-1980.
- Παπαδημήτρης Παναγιώτης (επιμέλεια), Ιστορική Εγκυκλοπαίδεια της Κύπρου 1878-1978, Περίοδος 1960-1974, τόμος Β', Εκδόσεις Επιφανίου, Λευκωσία 1979-1980.
- Σταματίου Γιώργος, Η ιστορία της ΕΔΕΚ 1969-1974, Λεμεσός 2013.
- Χριστοδουλίδης Νίκος, Σχέδια Λύσης του Κυπριακού (1948-1947), Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 2009.

ΠΑΡΑΘΥΡΟ
ΛΟΞΕΣ ΜΑΤΙΕΣ ΣΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ

parathyro.politis.com.cy